

Saarela Jasmine

Koulutuksellisen tasa-arvon näkymät suhteessa alueelliseen eriytymiseen

Kandidaatin tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Luokanopettajan tutkinto-ohjelma
2022

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Koulutuksellisen tasa-arvon näkymät suhteessa alueelliseen eriytymiseen (Saarela, Jasmine)

Kandidaatin tutkielma, 28 sivua, 0 liitesivua

Huhtikuu 2022

Kandidaatin tutkielmassa käydään läpi alueellisen eriytymisen vaikutuksia koulutuksellisen tasa-arvon toteutumiseen suomalaisissa peruskouluissa. Koulutuksellisen tasa-arvon kannalta on tärkeää, että alueellisen eriytymisen seuraukset peruskouluun tunnistetaan. Tutkielma pyrkii yhteiskunnalliseen kontekstiin, mutta alueellisen eriytymisen tutkimusta on tehty enimmäkseen pääkaupunkiseudulla. Tutkielma toteutetaan kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Aineistona on hyödynnetty aiempaa tutkimusta alueellisesta eriytymisestä ja koulutuksellisesta tasa-arvosta. Aineiston keruussa on hyödynnetty Oulun yliopiston kirjastoa ja sähköisiä tiedonhakupalveluja.

On havaittu, että alueellisen eriytymisen kehitys on kasvussa Suomessa. Kansainvälisellä tasolla eriytymiskehitys on kuitenkin ollut maltillista. Keskeisenä tuloksena on se, että koulut ovat eriytyneet alueellisen eriytymisen seurauksena oppilaspohjaltaan ja oppimistuloksiltaan. Alueellisen etnisen ja sosioekonomisen eriytymisen myötä jotkin koulut eriytyvät niin, että niiden mahdollisuudet saavuttaa hyviä arvosanoja, heikkenevät. Tämä näkyy erityisesti kaupungeissa, mutta myös Itä-Suomessa on havaittu merkkejä oppimistulosten eriytymisestä.

Toinen esiin noussut tulos on kouluvalinta, joka osaltaan on kiihdyttänyt koulujen eriytymiskehitystä. Tutkimusten mukaan kouluvalintaa hyödyntävät todennäköisimmin korkeasti koulutetut ja hyvätuloiset vanhemmat. On havaittu, että kouluvalinnassa vältellään tiettyjä kouluja, jolloin kouluvalinta edesauttaa koulujen keskinäistä eriytymistä. Yleisesti ottaen suomalaista peruskoulujärjestelmää pidetään tasa-arvoisena ja kansainvälisessä vertailussa oppilaiden taustan vaikutukset oppimistuloksiin ovat lieviä.

Alueellinen eriytyminen vaikuttaa negatiivisesti koulutuksellisen tasa-arvon toteutumiseen. Tutkielman laajuus ei riitä kuitenkaan kuvaamaan koko ilmiön laajuutta, vaan tutkielman ulkopuolelle jää paljon tutkimusta ja näkökulmia.

Avainsanat: alueellinen eriytyminen, koulutuksellinen tasa-arvo

---

Sisältö

1 Johdanto	4
2 Tutkimusmenetelmät	6
3 Teoreettinen viitekehys	8
3.1 Alueellinen eriytyminen	8
3.2 Alueellinen eriytyminen kaupungeissa	11
3.3 Koulutuksellinen tasa-arvo	14
4 Tulokset	19
4.1 Koulujen välinen eriytyminen – oppimistulokset ja oppilaspohja	19
4.2 Kouluvalinta	24
5 Pohdinta	29
Lähteet	32

1 Johdanto

Tutkielmassa käsitellään alueellisen eriytymisen vaikutuksia koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta suomalaisissa peruskouluissa. Aihe on ajankohtainen ja siitä myös uutisoitu mediassa. Lisäksi aihe on herättänyt paljon julkista keskustelua. Jo 1990-luvulta saakka on huomattu peruskoulujärjestelmän eriytyvän sisäisesti. (From, Kalalahti, Mietola, Paakkari, Sahlström, Varjo & Vartiainen, 2014, s. 553) Berneliuksen ja Huillan (2021, s. 14) tekemän tuoreen selvityksen mukaan alueellinen eriytymiskehitys, eli asuinalueiden ja koulujen sosioekonomiset ja etnisten erot, ovat Suomessa kasvussa. Selvityksessä todetaan myös alueellisen eriytyvyyden lisäävän koulutuksellista epätasa-arvoa. Tämä puolestaan on yhteydessä koulutuksellisen huono-osaisuuden periytymiseen. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 21) Alueellisen eriytymisen kehitys on nähtävissä myös PISA-tuloksissa. (Kirjavainen & Pulkkinen, 2017, s. 11; Vettenranta, ym., 2016)

Suomen alueellisesta jakautumisesta löytyy paljon tutkimusta useasta eri näkökulmasta. Myös Euroopassa on havaittu hyvä- ja huono-osaisuuden jakautuneen tietyille alueille. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 17; Bontje & Musterd, 2012, s. 153, 155–156; van Kempen, Murie, Knorr-Siedow & Tosics, 2006, s. 2) Kansainvälisessä vertailussa Suomen segregaatiokehitys on ollut maltillista. (Puustinen & Hirvonen, 2016, s. 87) Tästä huolimatta pääkaupunkiseudulla on havaittavissa tutkimusten mukaan alueellista eriytymistä. (Dhalmann, Vilkama & Vaattovaara, 2013a, Bernelius, 2013a) Vaikka eriytymiskehitys ei ole voimakasta, alueelliset erot näyttävät jääneen pysyviksi. (Vilkama & Hirvonen, 2018) Berneliuksen (2013a, s. 100) mukaan koulujen ja kaupunkikehityksen suhdetta on tutkittu Suomessa toistaiseksi vähän. Tämän vuoksi on tärkeää selvittää, millaisia vaikutuksia alueellisella eriytymisellä on kouluihin.

Tutkielman tavoite on tuoda esille alueellisen eriarvoisuuden myötä syntyviä vaikutuksia koulutukselliseen tasa-arvoon kasvatustieteen näkökulmasta. Alueellinen eriytyminen on kuitenkin vahvasti poikkitieteellinen ilmiö. Tulevana luokanopettajana koen aiheen tärkeäksi, sillä on hyvä ymmärtää koulujen välisen eriytymisen seurauksia niin opettajien, oppilaiden ja yhteiskunnan näkökulmasta. Helsingin Sanomien artikkelissa Bernelius toteaa, että alueellisen eriytymisen ja perheen ekonomisen taustan myötä oppimiserot vastaavat kahden vuoden eroa lukutaidossa ja matematiikassa. (Aholainen, 2021) Opettajan näkökulmasta minua kiinnostaa se, kuinka näitä eroja voitaisiin tasata ja taata jokaiselle oppilaalle yhdenvertaiset mahdollisuudet

menestyä opinnoissaan. Aihe koskettaa myös opettajia ja oppilaita varsinkin niillä alueilla, joilla alueellisen eriytymisen vaikutukset vaikuttavat koulun arkeen.

Tutkielma pyrkii valottamaan alueellisen eriytymisen vaikutuksia koulutuksellisen tasa-arvon toteutumiseen suomalaisessa peruskoulussa. On tärkeää tiedostaa missä määrin ja millä tavoin alueellisen eriytymisen vaikutukset näkyvät suomalaisessa peruskoulujärjestelmässä. Myös se, kuinka alueellinen eriytyminen vaikuttaa oppilaiden oikeuteen saavuttaa hyviä arvosanoja ja menestystä myöhemmässä elämässään, on tärkeää niin opettajien kuin oppilaidenkin kannalta. Perusopetuslain mukaan oppilaalla on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, jossa voidaan saavuttaa opetussuunnitelman mukaiset tavoitteet sekä riittävää tukea oppimiseen ja koulunkäynnin tukea tarvittaessa. (Perusopetuslaki/§30/2010) Näkökulmaksi tähän rajautui asuinpaikan vaikutukset, sillä tästä näkökulmasta on verrattain vähän tutkimusta. (ks. Bernelius, 2013a) Tutkielmassa tarkastellaan ilmiötä myös globaalista näkökulmasta.

Tutkimuskysymykseni on seuraavanlainen:

Millä tavoin alueellinen eriytyminen heijastuu koulutuksellisen tasa-arvon toteutumiseen suomalaisissa peruskouluissa?

2 Tutkimusmenetelmät

Tutkielma toteutetaan kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsauksen lähtökohdina toimivat aiheesta kertovat teoriat ja teoreettinen viitekehys, joiden avulla saadaan selkeä käsitys tutkimuksissa käytetyistä käsitteistä ja teorioista sekä näiden välisistä suhteista. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, Kappale 1.1.1) Kirjallisuuskatsausta tehdessä pyritään julkisuuteen, kriittisyyteen, itsekorjautuvuuteen ja objektiivisuuteen. (Haaparanta & Niiniluoto, 1986, s. 11–12. viitattu lähteestä Salminen, 2011, s. 1) Sen tavoitteena on kehittää aiempaa teoriaa, luoda uutta teoriaa, arvioida teoriaa ja rakentaa kokonaiskuvaa tutkittavasta kohteesta. (Baumeister & Leary, 1997, s. 312, viitattu lähteestä Salminen, 2011, s. 3) Lisäksi kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan tunnistaa ongelmia ja mahdollisesti kuvata myös teorian historiallista kehitystä. (Salminen, 2011, s. 3) Poikkitieteellisemmässä kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tavassa tutkimusongelman ideaa ja sen kehitystä pyritään kuvaamaan myös oman tieteenalan ulkopuolelta. (Bearfield & Eller, 2008, s. 64, viitattu lähteestä Salminen, 2011, s. 3) Sovellan kirjallisuuskatsauksessa poikkitieteellistä näkökulmaa ongelman monialaisuuden vuoksi.

Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta voidaan kuvata sellaiseksi yleiskatsaukseksi, jossa ei ole tarkkoja systemaattisia sääntöjä tai rajoja, mutta jossa käytetyt aineistot ovat laajoja. (Salminen, 2011, s. 6) Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen ensimmäisessä vaiheessa valitaan tutkimuksen aihe ja tämän jälkeen muodostetaan tutkimuskysymys. (Metsämuuronen, 2011, s. 37–39) Tämän jälkeen perehdytään aihetta käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen, jonka avulla muodostetaan tutkimusongelmaan soveltuva teoreettinen pohja. (Metsämuuronen, 2011, s. 39–40) Aiheen aiemmasta tutkimuksesta tehdään 'tutkimusta tutkimuksesta' eli kerätään aiempia tutkimustuloksia, jotka muodostavat pohjan uusille tutkimustuloksille. (Salminen, 2011, s. 4) Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta voidaan eritellä vielä tarkemmin. Toteutan tutkielman yleiskuvaavana narratiivisena kirjallisuuskatsauksena. Yleiskuvaavaa narratiivista kirjallisuuskatsausta voidaan luonnehtia aiempien tutkimusten tiivistelmäksi, joista muodostuu kuvaileva synteesi, jonka yhteenveto on ytimekäs ja johdonmukainen. (Salminen, 2011, s. 7)

Tutkimuskysymys on tarkentunut tutkielman edetessä, sillä en rajannut aihetta käsittämään tarkkaan määriteltyä aluetta. Arvioin samalla aiemman tutkimustiedon määrää alueellisesta eriytymisestä ja koulutuksellisesta tasa-arvosta, jotta voin arvioida aineistojen yleistettävyyttä yhteiskunnallisella tasolla. Tutkielmaa aloittaessa käytin lähteiden etsintään Google Scholaria, Ebscoa, Oulun yliopiston kirjastoa sekä Oula Finnaa. Metsämuuronen erittelee muun muassa

luotettaviksi aineistoiksi vertaisarvioidut tieteelliset artikkelit, väitöskirjat, lissensiaattityöt, oppikirjat sekä selvitykset ja tilastot. (Metsämuuronen, 2011, s. 43–45)

Olen käyttänyt hakusanoina *alueellinen huono-osaisuus*, *alueellinen eriytyminen*, *alueellinen eriarvoisuus*, *kouluvalinta*, *koulushoppailu*, *alueellinen segregatio* sekä *mahdollisuuksien tasa-arvo* ja *koulutuksellinen tasa-arvo*. Englanniksi olen hakenut tietoa esimerkiksi sanoilla *disadvantaged position (in childhood)*, *educational equality*, *regional inequality*, *regional segregation*, *residential segregation*, *parental choice*, *school choice* ja *regional differentiation*.

Hyvän tieteellisen käytännön (2012) mukaan noudatan kirjallisuustutkielmaa tehdessäni rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta. Lisäksi tulee ottaa huomioon tutkijoiden työt ja saavutukset asianmukaisesti viittaamalla heidän julkaisuihinsa, jolloin he saavat saavutuksilleen kuuluvan arvon ja merkityksen työnsä tuloksista. (Tutkimuseettinen lautakunta, 2012) Myös omaa tutkielmaani tehdessä sitoudun avoimuuteen ja vastuullisuuteen sekä viittaan muiden tutkijoiden ja asiantuntijoiden julkaisuihin asianmukaisella tavalla.

Olen tutkielmassa hyödyntänyt paljon Venla Berneliuksen, Mari Vaattovaaran ja Katja Vilkan tutkimuksia, sillä he ovat käsitelleet juuri alueellista eriytymistä tutkimuksissaan. Berneliuksen tutkimukset ovat myös kattaneet sen vaikutuksia koulutukseen. Olen käynyt läpi myös joukon muita tutkimuksia, jotka ovat täydentäneet toisiaan, jolloin olen valinnut ne osaksi kandidaatin tutkielmaa. Piia Seppänen ja kollegat ovat tehneet useita kouluvalintaa koskevia tutkimuksia, joiden olen katsonut olevan hyödyllinen osa tutkielman tuloksia. Lisäksi olen valinnut kansainvälisiä tutkimuksia ja teorioita antamaan näkökulmaa Suomen tilanteeseen, sillä käsittelemäni aiheet ovat myös globaaleja. Analysoin aineistoja silmäilemällä niitä ja merkitsemällä ylös tärkeäksi nousseita kohtia. Koitin myös yhdistää aineistoja luontevasti yhteen, vertailla niitä ja löytää uusia näkökulmia tutkielman aiheisiin nähden.

3 Teoreettinen viitekehys

Teoreettinen viitekehys kattaa alueellisen eriytymisen ja koulutuksellisen tasa-arvon käsitteet sekä aiempaa tutkimusta näistä aiheista. Alueellista eriytymistä tutkitaan usein etnografisesta, etnisestä ja sosiaalisesta näkökulmasta. (Knox & Pinch, 2014, kappale 1) Alueellisen eriytymisen tutkimus on keskittynyt pitkälti kaupunkien sisäisen eriytymisen tutkimukseen. Alueellinen sosioekonominen eriytyminen ja etninen monimuotoistuminen on lisääntynyt tutkimusten mukaan. (Vilkama & Vaattovaara, 2015, s. 207)

Koulutuksellista tasa-arvoa katsotaan usein koulutuksen saavutettavuuden ja oppimistulosten kautta. Ajatuksena on, että jokaisella oppilaalla on taustastaan huolimatta oikeus saada hyviä oppimistuloksia ja tukea yksilöllisesti oppimiseen. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 16) Koulutuksellisen tasa-arvon tutkimus keskittyykin siihen, miten ja missä määrin koulutus tuottaa koulutuksellista epätasa-arvoa. (Montt, 2011, s. 50, viitattu teoksesta Silvennoinen, Kalalahti & Varjo, 2016, s. 12) Koulujen kansainvälisessä arvioinnissa Suomi on menestynyt hyvin. (Väljærvi, Linnankylä, Kupari, Reinikainen, & Arffman, 2002, s. 5)

3.1 Alueellinen eriytyminen

Tutkielmassa käytetään käsitettä alueellinen eriytyminen. Vilkaman (2011, s. 24) mukaan alueellinen eriytyminen tarkoittaa taustoiltaan erilaisten ihmisryhmien alueellista epätasaista sijoittumista kaupunkiseudulla. Tutkimusperinteessä puhutaan kuitenkin ilmiöstä eri käsitteillä. Alueellisen eriytymisen käsitteen lisäksi käytetään käsitteitä segregatio, alueiden erilaistuminen sekä polarisaatio. (Bernelius, 2013a, s. 26) Hamnettin (2011) mukaan segregatation käsite viittaa voimakkaaseen eriytymiseen, jonka taustalla vaikuttavat sosioekonominen ja etninen tausta, jotka ovat samalla yhteiskunnallisen jakoisuuden taustatekijöitä. (Hamnett, 2001, viitattu lähteestä Bernelius, 2013a, s. 27) Käsitteellä viitataan ei-toivottuun sosiaaliseen eriytymiseen. (Bernelius, 2013a, s. 27) Polarisaatiolla puolestaan viitataan jakauman ääripäiden kasvun kautta määritettävään eriytymiseen. (Bernelius, 2013a, s. 27)

Segregatio-termiä käytettäessä viitataan yleensä negatiiviseen kaupungin tai kaupunkiseudun sisäiseen eriytymiseen. (Puustinen & Hirvonen, 2016, s. 87) Erilaistumisen ja eriytymisen käsitteitä pidetään neutraalimpina. (Bernelius, 2013a, s. 27) Eriytymisen käsite viittaa segregatioon, mutta ei ole yhtä arvolutautunut eikä leimaava, sillä se ei samalla tavalla viittaa eriarvoisuuden kumulatiiviseen kasvuun, kuten käsite segregatio. (Bernelius, 2013a, s. 27) Käytän

kuitenkin segregaatio- ja eriytymis- käsitteitä tekstissä rinnakkain, sillä osassa lähteissä on käytetty segregaation käsitettä, jolloin käytän lähteen käyttämää käsitettä.

Kolme yleisintä alueellisen eriytymisen muotoa ovat sosiaalinen, etninen ja demografinen eriytyminen. (Knox & Pinch, 2014, kappale 1) Vilkan (2011, s. 25) mukaan demografisella eriytymisellä tarkoitetaan iältään ja elämänvaiheiltaan toisistaan poikkeavien ryhmien sijoittumista eri asuinalueille. Vilkan (2011, s. 25) mukaan sosiaalinen eriytyminen tarkoittaa väestöryhmien eriytymistä tulo- ja koulutustason tai ammattiaseman mukaan erillisille asuinalueille. Etnisellä eriytymisellä puolestaan tarkoitetaan etniseltä taustaltaan erilaisten ihmisryhmien sijoittumista eri asuinalueille. (Vilkama, 2011, s. 25) Vilka (2011, s. 25) konkretisoi näiden ulottuvuuksien kytkeytymisestä toisiinsa, sillä esimerkiksi maahanmuuttajataustaiset ovat usein valtaväestöä nuorempi ryhmä, tulotasoltaan usein heikommassa asemassa valtaväestöön verrattuna ja he muodostavat myös etnisiä vähemmistöjään asuinmaassaan.

Knox ja Pinch teoksessaan *Urban Social Geography: An Introduction* (2014, kappale 7.2) esittelevät Chicagon koulukunnan teoriaa alueellisesta eriytymisestä. Chicagon koulukunnan tutkimusperinteessä kaupungin alueellisen ja toiminnallisen rakenteen on katsottu olevan ekosysteemin kaltainen systeemi, jossa ihmisryhmät ja tuotantotekijät kilpailevat keskenään. (Knox & Pinch, 2014, kappale 7.2) Tässä väestön jakautuminen eri asuinalueille ammatin ja kulttuuristen erojen perusteella nähdään luonnollisena osana. (Knox & Pinch, 2014, kappale 7.2) Heidän mukaansa väestöryhmien sisällä ihmiset jakavat samat arvot, normit, käyttäytymismallit ja kiinnostuksen kohteet. Sosiaaliselta asemaltaan erilaiset väestöryhmät pyrkivät sijoittumaan kaupungin eri alueille, jotka tukisivat parhaiten väestöryhmän hyvinvointia. (Knox & Pinch, 2014, kappale 7.2) Samalla kuitenkin sosiaalinen erilaistuminen aiheuttaa elämäntapojen, arvojen ja tavoitteiden erilaistumista, joka vähentää yhteiskunnallista konsensusta ja koheesiota uhaten yhteiskuntajärjestystä. (Knox & Pinch, 2014, kappale 7.2) Tämä puolestaan johtaa virallisen kontrollin lisäämiseen ja yrityksiin korjata yhteiskuntaorganisaatiota 'rationaalisilla' lähestymistavoilla ja, jos ne eivät onnistu korjaamaan tilannetta, sosiaalinen hajautuneisuus ja poikkeava käytös lisääntyvät. (Knox & Pinch, 2014, kappale 7.2)

Skifter Andersenin (2003, s. 125–129, viitattu lähteestä Bråmås, 2006, s. 26) mukaan alueellista eriytymistä voidaan tarkastella myös seurauksena yksilöiden tekemistä valinnoista asuinpaikkaansa etsiessään. Hänen mukaansa alueen huono-osaisuuden kasvun syyinä ja seurauksena voidaan nähdä naapuruston väestörakenne. Prosessin alussa alue voi vaikuttaa vähemmän houkuttelevalta, sillä se voi esimerkiksi olla sijainniltaan syrjäinen ja kiinteistöt voivat olla fyysisesti

huonossa kunnossa. (Skifter Andersen, 2003, s. 98–107, viitattu lähteestä Bråmås, 2006, s. 26) Tämän seurauksena halu muuttaa alueelle on vähäistä ja asuntovaihtuvuus kasvaa. (Skifter Andersen, 2003, s. 98–107, viitattu lähteestä Bråmås, 2006, s. 26) Lopulta alueelle muuttaa perheitä, joilla on vain vähän valinnanvaraa muuttopäätöstä tehtäessä. (Skifter Andersen, 2003, s. 98–107, viitattu lähteestä Bråmås, 2006, s. 26) Väestörakenteen muuttuessa pienituloisemmaksi seurauksena saattaa olla ilkeävaltaa tai palveluiden saatavuuden heikkenemistä, jotka puolestaan kiihdyttävät alueen huonon maineen kasvua. (Skifter Andersen, 2003, s. 98–107, viitattu lähteestä Bråmås, 2006, s. 26) Kun kaupunginosien väliset erot kulttuurisesti, sosiaalisesti ja fyysisesti lisääntyvät korostaen ’hyviä’ ja ’huonoja’ kaupunginosia, alueellinen eriytyminen lisääntyy. (Skifter Andersen, 2003, s. 98–107, viitattu lähteestä Bråmås, 2006, s. 26)

Alueellista eriytymistä voidaan tarkastella koko maan laajuudelta. Tällöin voidaan kiinnittää huomiota myös kuntien ja maakuntien välisiin eroihin. 1990-luvulta lähtien Suomi on jakautunut aiempaa selvemmin menestyviin kasvukeskuksiin ja vähemmän kehittyviin ja väestöltään väheneviin seutuihin. (Stjernberg, 2015, s. 548) Kasvu alueilla, joilla on ollut yksipuolinen teollisuus, on hiipunut ja perifeeristen alueiden matala syntyvyys suhteessa kuolleisuuteen on lisännyt alueiden välisiä eroja. (Antikainen, 2010, s. 9–10) Berneliuksen ja Huillan (2021, s. 20) mukaan Suomen maantieteellisesti suuri koko ja pitkät välimatkat aiheuttavat syrjäseutuja, joiden haasteena on ylläpitää palveluverkostoa, joka puolestaan haastaa alueellista tasa-arvoa.

Sosiaalinen sekoittaminen eri alueiden sisällä on katsottu olevan yksi aluepoliittinen keino ehkäistä alueellista eriytymistä. (Eerola & Saarimaa, 2019, s. 248) Tätä harjoitetaan myös Helsingissä rakentamalla ARA-asuntoja. (Eerola & Saarimaa, 2019, s. 248) Yksi jopa radikaali esimerkki alueellisesta ’sekoittamisesta’, on Tanskan malli, jossa pakolaisia on sijoitettu satunnaisesti eri alueilla. (Eerola & Saarimaa, 2019, s. 245) Tanskassa on myös otettu käyttöön niin sanottu ’ghettolaki’, jonka mukaan ghetoiksi lasketaan sellaiset alueet, joissa yli puolet asukkaista on maahanmuuttajia. (Tapiola, 2020) Tähän vaikuttaa myös alueen työllisyys, koulutus ja rikollisuus. (Tapiola, 2020) Lain mukaan asukkaita pakkosiirretään asunnoistaan, joiden tilalle rakennetaan omistus- ja asumisoikeusasuntoja. (Tapiola, 2020) Alueelle saa jäädä, jos asukkaalla on koulu- tai työpaikka. (Tapiola, 2020) Maahanmuuttajalapsien tulee myös aloittaa päivähoido jo 1-vuotiaana. (Tapiola, 2020)

3.2 Alueellinen eriytyminen kaupungeissa

Suomessa kaupunkiseutujen eriytyminen on ollut maltillista kansainvälisesti verrattuna ja tätä selittävät pienet tuloerot, homogeeninen väestö, tasa-arvon ihanne, tasalaatuinen asuntokanta sekä useiden kaupunkien ratkaisu sekoittaa omistus- ja vuokra-asumista. (Puustinen & Hirvonen, 2016, s. 87) Kuitenkin viime vuosikymmenen aikana hajakeskittyminen ja kehityksen ylisudullistuminen siten, että suurten kaupunkiseutujen kehitys heijastuu laajemmille alueille, ovat vaikuttaneet alueelliseen eriytymiseen. (Antikainen, 2010, s. 9–10) Alueellisen eriytyksen seurauksena alueiden väliset sosioekonomiset ja etniset erot kasvavat niin, että ne vaikuttavat hyvinvointierojen kasvuun alueiden välillä. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 18) Tilastolliset monimuuttujamenetelmät ovat myöhemmin auttaneet kuvaamaan mallintamalla kaupunkien väestön sosiaalista ja demografista rakennetta, maankäyttöä ja alueiden kehityksen tasoa. (Vilkama, 2011, s. 20)

Alueellista eriytyvyyttä on tutkittu paljon eri kaupunkien kaupunginosien eriytyksen näkökulmasta. Suomessa maantieteen alan tutkimukset kaupunkien alueellisten eriytymisestä yleistyivät 1950-luvulla. (Vilkama, 2011, s. 21) 1970-luvulla Suomessa oli esikaupungistumisen aalto, jonka vuoksi muuttoliikenne vilkastui kaupunkien sisällä ja lähiörakentaminen lisääntyi. (Vaattovaara & Bernelius, 2010, s. 14) Alueelliseen eriytymiseen on vaikuttanut 1990-luvun lama, joka on vaikuttanut myös sosiaalisten erojen syntymiseen. (Vaattovaara & Bernelius, 2010, s. 15) Kortteinen ja Vaattovaara (2015, s. 569) totesivat tutkimuksensa perusteella sen, että 1990–2000-luvuilla pääkaupunkiseudun sosioekonomisesti heikommassa asemassa olevat alueet keskittyivät Itä-Helsingin lähiöalueille. 1990-luvun aikana huono-osaisilla alueilla asuvien määrä on kolminkertaistunut. (Kortteinen & Vaattovaara, 2015, s. 569) 1990-luvulta 2010-luvulle mentäessä pääkaupunkiseudun keskimääräinen tulotaso on noussut, mutta samaan aikaan alimpaan tuloviidennekseen kuuluvilla asuinalueilla pitäytyvien ihmisten määrä sekä osuus on lisääntynyt. (Kortteinen & Vaattovaara, 2015, s. 564–565)

Vaattovaaran ja Berneliuksen (2010, s. 13) mukaan nykyään uudenlaiset teknologiset alat vetävät seudullista kehitystä. Tällä tarkoitetaan maatalousyhteiskunnan muutosta tieto- ja informaatioyhteiskunnaksi. (ks. Vaattovaara & Bernelius, 2010) 1990-luvun puolivälistä eteenpäin informaatioteknologian tuotannon, kehitys- ja tutkimustoiminnan sekä yksityisen sektorin palvelujen kasvu ovat saaneet aikaan erittäin vahvan kasvun keskittymään eri kasvukeskuksiin. (Antikainen, 2010, s. 9)

Alueellista eriytymistä on tutkittu eniten pääkaupunkiseudulla. (Puustinen & Hirvonen, 2016, s. 87) Yksi Euroopan nopeimmin kasvaneista kaupunkiseuduista on Helsingin seutu. (Vaattovaara & Bernelius, 2010, s. 13) Suuri osa väestön kasvusta voidaan selittää maahanmuuttajien lisääntyvällä määrällä. (Vilkama, ym., 2013b, s. 485) Kansainvälisesti katsottuna Helsinkiä pidetään hyvinvoivana pääkaupunkina, eikä sen alueelta löydy useille maille tyypillisiä erittäin huono-osaisia alueita. (Vaattovaara & Bernelius, 2010, s. 13) Kuitenkin alueelliset erot pääkaupunkiseudulla ovat kasvaneet nopeasti ja merkittävästi aiempaan verrattuna. (Vaattovaara & Bernelius, 2010, s. 13) Viime vuosikymmenien aikana kansalliseksi periferiaksi eli syrjäseuduksi, ovat nousseet kaupunkien sisällä olevat syrjään jäävät naapurustot. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 20)

Alueellinen segregatio muuttuu ongelmalliseksi silloin, kun huono-osaisuuden ulottuvuudet, kuten matala tulo- ja koulutustaso, korkea työttömyysaste, heikosti kotoutuneiden suuri osuus, korkea vuokra-asumisen osuus ja syrjäytyneisyyden piirteet kasautuvat tietyille alueille. (Puustinen & Hirvonen, 2016, s. 87) Tällaisia merkkejä on havaittavissa pääkaupunkiseudulle sijoituvista alueellista eriytymistä koskevissa tutkimuksissa. Viime aikoina alueellisen eriytymisen kehitys on alkanut yhdistyä aiempaa vahvemmin etniseen eriytymiseen. (Vilkama, ym., 2013b, s. 485) Muuttoliikenteen kaupunkien sisällä on todettu olevan nopeammassa kasvussa kuin koskaan ennen (Vaattovaara & Bernelius, 2010, s. 13), joka vaikuttaa seudulliseen kehitykseen väestörakenteen monimuotoistumisen ja eriytymisen kautta. (Vilkama, 2011, s. 14) Pääkaupunkiseudulta ei kuitenkaan löydy huono-osaisuuden kierteessä olevia putoavia alueita. (Vilkama, ym., 2014, s. 63)

Alueellisesta eriytymisestä voi tulla itseään vahvistava kierre, jos kasvavien sosiaalisten ongelmien myötä työssäkäyvä ja parempituloinen kantaväestö alkaa muuttamaan pois alueelta tai välttelee sitä muuttopäätöstä tehdessään. (Puustinen & Hirvonen, 2016, s. 87) Myös tällaisia viitteitä muuttoliikennettä tutkittaessa on saatu pääkaupunkiseutua koskevissa tutkimuksissa. Maahanmuuttajien määrän kasvu on keskittynyt alueille, joissa on suhteellisen paljon maahanmuuttajia jo ennestään. (Vilkama, 2011, s. 14) Kuitenkin väestöryhmien välisten suurten erojen kasvun tuloksena on huomattu näkyvän välttämiskäytöksen tapaisesti kantaväestön joukossa poismuuttoliikenteenä maahanmuuttajakeskittymistä. (Vilkama, ym., 2013b, s. 485) Tämän vuoksi näillä alueilla suomen- ja ruotsinkielisen väestön määrä on vähentynyt ja maahanmuuttajien määrä puolestaan on kasvanut. (Vilkama, ym., 2013b, s. 485)

Alueellinen eriytyminen aikuisväestön keskuudessa näkyy erityisesti koulutusasteen eroina. (Vaattovaara & Bernelius, 2010, s. 13) Korkeakoulutettujen määrä on kasvanut 1990-luvulta 2010-luvulle mentäessä. (Kortteinen & Vaattovaara, 2015, s. 564) Helsingin metropolialue kasvaa voimakkaasti reunoiltaan, joihin nykyään suuri osa hyvätuloisista ja korkeakoulutetuista perheistä sijoittuvat. (Vaattovaara & Bernelius, 2010, s. 13–14) Alueelliset erot näyttävät vaikiintuneen pääkaupunkiseudulla. (Vilkama & Hirvonen, 2018) Alueellisen eriytyvyyden perustaksi Kortteinen ja Vaattovaara (2015, s. 570) esittävät rakenteellisen, taloudellisen ja tuotantorakenteeseen liittyvät muutokset, sekä asuntomarkkinoiden tarjontapuolen rakenteita, esimerkiksi hallintasuhdemuotoja ja asukkaiden valikoitumisperusteita.

Taloudelliset suhdannevaihtelut ovat vaikuttaneet sosiaalisten erojen kasvun myötä alueelliseen eriytymiseen. (Bernelius & Vaattovaara, 2013, s. 15; Kortteinen & Vaattovaara, 2015, s. 570) Taloudelliset suhdannevaihtelut ovat myös vaikuttaneet työllisyyteen, joka on vaikuttanut varsinkin matalan koulutustason alueisiin 1990-luvulla. (Kortteinen & Vaattovaara, 2015, s. 570) Asumisuran kehitykseen vaikuttavat hyvätuloisten osalta paremmat mahdollisuudet tehdä vaipaammin asuntoja sekä asuinalueita koskevia valintoja, kun puolestaan pienituloisemmat kotitaloudet valitsevat asumisen muodon ja asuinalueen suppeammista vaihtoehdoista. (Vilkama, ym., 2013, s. 486–487)

Myös muualla Suomessa alueellista eriytymistä on tutkittu. Turussa on havaittu merkkejä sosioekonomisesta eriytyvyydestä 10 vuoden aikavälillä. (Rasinkangas, 2013) Valtakunnallisessa kaupunkiseutuja koskevassa tutkimuksessa ei havaittu segregaatioon liittyvää merkittävää valtakunnallista yleistä muutosta, mutta segregaatio on jyrkentyneet Oulussa, Turussa, Vaasassa ja Tampereella. (Puustinen & Hirvonen, 2016) Kansainvälisesti verrattuna alueellinen eriytyminen on kuitenkin vähäistä. (Vaattovaara & Bernelius, 2010, s. 13)

Useille maille tyypillistä on se, että metropolialueilla on hyvin huono-osaisia naapurustoja. (Vaattovaara & Bernelius, 2010, s. 13) Euroopassa kiulu menestyvien ja kasvavien seutujen sekä hiipuvien seutujen välillä on kasvanut. (Bontje & Musterd, 2012, s. 153) Euroopan kaupungeissa on havaittu viitteitä, että hyvä- ja huono-osaisuuden keskittyessä tietyille naapurustoille, myös muut elämän osa-alueet eriytyvät, sillä ihmiset viettävät aikaa samankaltaisten ihmisten kanssa kouluissa, työpaikoissa ja harrastuksissa. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 18) Länsi-Euroopassa kaupunkien laidoille toisen maailmansodan jälkeen rakennettuja kerrostalolähiöitä pidetään yleisesti ongelmallisina alueina, ja niiden kehitys on ollut epäsuotuisa. (van Kempen ym., 2006, s. 2)

Van Kempen ja kollegat (2006, s. 2–3) ovat koonneet listan Euroopan huono-osaisiin alueisiin liittyviä ongelmia, joiden muodot ja määrät kuitenkin vaihtelevat alueittain. Heidän mukaansa rakennukset mahdollisesti rapautuvat korjaustöiden puutteen vuoksi, alueet ovat roskaisia, alueille keskittyvät pienituloiset, työttömyyden kasvu alueen vähäisten työmahdollisuuksien vuoksi. (van Kempen ym., 2006, s. 2–3) Lisäksi alueella voi olla lisääntyntä rikollisuutta, häiriökäyttäytymistä, huumeiden käyttöä, alkoholismia ja heikkoa palveluiden saatavuutta. (van Kempen ym., 2006, s. 2–3) Alueella voi korostua sosiaaliset ja etniset jännitteet sekä konfliktit asukkaiden välillä sekä koulutusongelmat, jotka johtuvat oppilaiden suuresta määrästä. (van Kempen ym., 2006, s. 2–3) Monet lapset ovat köyhistä oloista ja edustavat etnisiä vähemmistöjä. (van Kempen ym., 2006, s. 3) Kansanryhmien segregaatiota on tutkittu myös Ruotsissa ja Ruotsi poikkeaa Suomesta niin, että siellä on suuria maahanmuuttajaryhmiä, jotka ovat asuneet pitkään maassa ja sopeutuneet ja sulautuneet hyvin yhteiskuntaan. (Andersson, Magnusson Turner & Holmqvist, 2010; Puustinen & Hirvonen, 2016, s. 95)

3.3 Koulutuksellinen tasa-arvo

Toinen käsite tutkielmassa on koulutuksellinen tasa-arvo. Koulutuksellisen tasa-arvon käsitteen rinnalla voidaan käyttää myös yhdenvertaisuuden ja mahdollisuuksien tasa-arvon käsitettä. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 16) Koulutuksellisella tasa-arvolla voidaan kuvata koulutuksen saavutettavuutta, siinä toteutuvaa osallisuutta ja oikeutta saavuttaa hyviä oppimistuloksia lasten ja nuorten näkökulmasta. (Bernelius & Huilla, s. 16) Sen indikaattoreina on käytetty kansallisia oppimistuloksia ja niin kansallisia kuin kansainvälisiä oppimistulostutkimuksia. (Saarinen, Siekkinen, Laimi, Ahonen, Bernelius, Brunila, Gustavsson, Kauppinen & Norrena, 2021, s. 4)

Käsitteellä tasa-arvo viitataan myös käsitteisiin yhdenvertaisuus, yhdenmukaisen kohtelun periaate, syrjinnän kieltäminen ja tasa-arvon edistäminen. (Nousiainen, 2012, s. 32) Berneliuksen ja Huillan (2021, s. 16) mukaan koulutuksellinen tasa-arvo kuvaa lasten ja nuorten asemaa suhteessa koulutuksen saavutettavuuteen ja laajaan osallisuuteen. Käsite kuvaa myös lasten ja nuorten oikeutta saavuttaa hyviä oppimistuloksia. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 16)

Käsitettä mahdollisuuksien tasa-arvo on kritisoitu siitä, että siihen on tyydytty käytäntöjen ja toiminnan osalta määrittelemättä tarkasti sitä, millaiseen tasa-arvoon on tarkoitus pyrkiä. (Saarinen ym., 2021, s. 54; Silvennoinen ym., 2016, s. 30–31) Lisäksi käsitettä on kritisoitu siitä,

että yksilöllä on mahdollisuuksia, jos häntä ei rajoiteta tekemästä asioita ja elää olosuhteissa, jotka mahdollistavat tekemisen. (Sen, 2010, viitattu lähteestä Saarinen ym., 2021, s. 54) Kuitenkin yksilöiden lähtökohdat tulevat olemaan erilaisia, jolloin mahdollisuuksia ei voi tehdä tasa-arvoiseksi. (Phillips, 2006, s. 32, viitattu lähteestä Saarinen ym., 2021, s. 54) Toisekseen käsite jättää koulutuksen ja kasvatuksen vähälle huomiolle luoden oppilaille erilaisia toimintamahdollisuuksia. (Saarinen ym., 2021, s. 54)

Tasa-arvo on suhde kahden ihmisen tai ryhmän välillä, kun tarkastellaan jotain elämän osaluetta. (Baker, Lynch, Cantillon & Walsh, 2009, s. 21) Etymologisesta näkökulmasta katsottuna käsitteellä yhdenvertaisuus voidaan tarkoittaa viittausta yhteen, yhtenevään tai vertailuun, kun taas tasa-arvolla viitataan samanarvoisuuteen esimerkiksi ihmisarvoa tarkastellessa. (Nousiainen, 2012, s. 32) Suomen perustuslain mukaan yhdenvertaisuus käsittää ihmisten yhdenvertaisuuden lain edessä, joka pohjautuu vahvasti oikeudelliseen ajatteluun. (Nousiainen, 2012, s. 32) Tasa-arvolla puolestaan viitataan modernin politiikan ajatteluun, jossa sosiaalisen tasa-arvon ihanteen mukaan muun muassa yhteiskunnassa resurssit jakautuvat tasaisesti, ja ihmisillä on mahdollisuus pyrkiä kohti 'hyvää elämää'. (Nousiainen, 2012, s. 33)

Antikainen, Rinne ja Koski (2021, s. 368) erittelevät Husénin (1972) tulkintaa suppeasta ja laajasta tasa-arvosta koulutuksen kontekstissa. Suppeassa tulkinnassa tasa-arvoiset mahdollisuudet katsotaan saavutettaviksi, kun muodolliset seikat, kuten lainsäädännölliset esteet koulutukseen osallistumiseen, on poistettu. (Antikainen ym., 2021, s. 368) Laajassa tulkinnassa tasa-arvon mahdollisuuksiin vaikuttavat tekijät, kuten lasten sosiaalinen, kulttuurinen ja kielellinen huono-osaisuus, otetaan huomioon arvioidessa tasa-arvon toteutumista. (Antikainen ym., 2021, s. 368) Keskeisenä ideana toimii se, että sellaiset tekijät, joihin yksilö ei voi itse vaikuttaa, eivät myöskään saa vaikuttaa yksilön eriarvoiseen kohteluun. (Hellsten, 1996, s. 21–22, viitattu lähteestä Saarinen ym., 2021, s. 53) Näitä ominaisuuksia ovat esimerkiksi sukupuoli, ihonväri tai äidinkieli. (Hellsten, 1996, s. 21–22, viitattu lähteestä Saarinen ym., 2021, s. 53) On myös sellaisia ominaisuuksia, kuten yksilön taidot, kyvyt ja taipumukset, jotka mahdollistavat erilaisen kohtelun. (Hellsten, 1996, s. 21–22, viitattu lähteestä Saarinen ym., 2021, s. 53) Perusopetuksen oppimistulosarviointien pohjana toimii ajatus siitä, että yksilöiden väliset erot ovat hyväksyttäviä ja luonnollisia, mutta ryhmien väliset erot puolestaan eivät ole (Jakku-Sihvonen & Kuusela 2002, s. 7)

Bernelius ja Huilla (2021, s. 16) määrittelevät koulutuksellisen tasa-arvon siten, että se ei voi toteutua, jos esimerkiksi peruskoulujen arvosanoissa on systemaattista vaihtelua oppilaiden

taustatekijöiden, kuten sukupuolen, asuinpaikan, etnisen taustan, kielen tai vanhempien sosio-ekonomisen taustan myötä. Peruskoulussa koulutuksellisen tasa-arvon merkitys korostuu, sillä siellä muodostetaan pohja osallisuudelle, kansalaistaidoille ja navigointikyvyille yhteiskunnassa. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 13) Koulutuksellisen tasa-arvon tutkimuksessa oppimistulosten tarkastelu on keskeinen osa-alue koulutuksen saatavuuden ja vaikuttavuuden kannalta. (Vettenranta, 2015, s. 73) Oppimistulosten arvioinnissa tutkitaan muun muassa sitä, onko oppimistulosten ja alueiden välillä systemaattista vaihtelua, joka indikoisi epätasa-arvoa. (Vettenranta, 2015, s. 73)

Antikainen ja kollegat (2021, s. 365–366) antavat kolme näkökulmaa koulutukselliseen epätasa-arvoisuuteen. Ensimmäisessä heidän mukaansa epätasa-arvoisuutta koulutuksessa voidaan peilata suhteessa yleisiin epätasa-arvoisuuksiin yhteiskunnassa, kuten vanhempien tuloerojen ja ammattistatuksen vaikutusta koulutukselliseen menestykseen. Toisen selitystavan mukaan modernisaation ja taloudellisen kehittyneisyyden tulisi vähentää koulutuksen epätasa-arvoisuutta, mutta tästä ei ole kuitenkaan tieteellistä näyttöä. (Antikainen ym., 2021, s. 365–366) Kolmannen selitystavan mukaan eriyttäminen ja tasokurssit vaikuttavat eriarvoisuuden lisääntymiseen. (Antikainen ym., 2021, s. 365–366) Heidän mukaansa eriyttäminen ei ole itsessään ongelmallista, vaan se, miten oppilaat kykyjensä mukaan sijoitetaan erilaisiin oppimisympäristöihin. (Antikainen ym., 2021, s. 365–366)

Koulutuksellisen tasa-arvoisuuden toteutumiseen pohjoismaisessa koulujärjestelmässä vaikuttavat ainakin viisi piirrettä. Ensimmäinen piirre on koulutuksen pituus, ja koulutuksellisen jatkuvuuden tueksi on esimerkiksi varattu enemmän opiskelupaikkoja toiseen asteen opintoihin. (Antikainen ym., 2021, s. 139–140) Toinen piirre on esteiden raivaaminen ja madaltaminen koulutusvalintoja tehdessä sekä mahdollisuuksien lisääminen valintoihin liittyen poistamalla koulutuksellisia umpiperiä. (Antikainen ym., 2021, s. 139–140) Koulutuksellisella umpiperällä tarkoitetaan tilannetta, jossa tietyn koulutustason valinnan jälkeen ei ole mahdollista edetä korkeammalle koulutustasolle. (ks. Suominen, 2013) Kolmantena on koulutuksen ekspansio, jolla tarkoitetaan Antikaisen ja kollegojen (2021, s. 139–140) mukaan sitä, että koulutusta on laajennettu jatkuvasti, jotta suuremmalla osalla ikäluokista olisi mahdollisuus päästä eri koulutusmahdollisuuksiin. Neljäntenä on periaatteet opiskelijoiden siirtämisessä asteelta toiselle, joiden mukaan opiskelija saa valita vapaan valinnan periaatteen mukaan koulupaikkansa hakuprosessissa, mutta tulee kuitenkin valikoiduksi meriittiensä puolesta. (Antikainen ym., 2021, s. 139–140) Viides piirre on maksullisten eliittikoulujen vähäinen merkitys, sillä Pohjoismaissa koko

koululaitos on opiskelijoille maksuton ja julkisen vallan alainen sääntelyn ja omistuksen suhteen. (Antikainen ym., 2021, s. 139–140)

Koulujen kansainvälisessä arvioinnissa Suomi on menestynyt hyvin, ja sen syyksi on arveltu olevan pienet oppilasryhmät, ilmainen koulutus, opettajien koulutustaso ja ammatin korkea arvostus, erityisopetuksen määrä ja vähäinen vaihtelu koulujen oppimistuloserossa. (Väljærvi ym., 2002, s. 7) 2000-luvun alussa oppimistulosten välinen vaihtelu oli pientä verrattuna muihin PISA-maihin ja oppilaiden sosioekonomisen taustan vaikutus oli huomattavasti pienempi kuin suurimassa osassa muita PISA-maita. (Kalalahti ym., 2015b, s. 373) Oppitulos tutkimuksia vuodesta 2010 ja siitä eteenpäin käsitellään enemmän Tulokset- luvussa.

Toisen maailmansodan jälkeen yleinen kehitys teollistuneissa länsimaissa on ollut se, että sosiaalisten taustatekijöiden vaikutus koulutusaavutusten ja elämänuran suhteen on heikentynyt. (Silvennoinen ym., 2016, s. 11) Lisääntynyt koulutuksen tarjonta on onnistunut poistamaan sosiaalisen liikkuvuuden haasteita ja yhteiskuntaluokkien välinen koulutuksellinen tasa-arvo kasvava, mutta koulutuserojen kehitys ei kaikkialla etene tasa-arvon suuntaan. (Silvennoinen ym., 2016, s. 11) Vaikka pohjoismainen yhtenäiskoulumalli on ollut vähäisten sosiaalisten eriarvoisuuksien tuottaja, käy ilmi, että eriytyminen suomalaisessa koulutusjärjestelmässä on lisääntynyt kaikilla koulutusasteilla. (Rinne, 2012, viitattu lähteestä Antikainen ym., 2021, s. 367) Yhtenäiskoulujärjestelmällä viitataan julkisesti tuotetuksi, riittävän laadukkaaksi, muodoltaan universaaliksi, valikoimattomaksi ja ilmaiseksi peruskoulutukseksi, joka pystyy ehkäisemään tarvetta yksityiskouluille. (Erikson, ym., 1987, viitattu lähteestä Kalalahti ym., 2015b, s. 371)

Koulutukselliseen tasa-arvoon kuuluu myös oikeus saada tukea oppimiseen yksilöllisesti. Tällä ei tarkoiteta pelkästään erityisen tuen oppijoita, vaan tukea, joka mahdollistaa jokaisen oppijan voimavarojen käyttöönoton. (Ouakrim-Soivio, Pulkkinen, Rautopuro & Hildén, 2018, s. 5) Laajimmassa merkityksessään koulutuksellisella tasa-arvolla viitataan sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen, jonka tavoite on kehittää yhteiskuntaa vähemmän epäoikeuden mukaiseen ja reiluun suuntaan. (Saarinen ym., 2021, s. 54)

Koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista voidaan arvioida esimerkiksi vertailemalla koulujen välistä tasa-arvoisuuden toteutumista ja vaikuttavuutta tai oppilaiden taustojen vaikutuksia koulutuksellisen tasa-arvon toteutumiseen. (Jakku-Sihvonen & Komulainen, 2004, s. 7) Monttin (2011, s. 50, viitattu lähteestä Silvennoinen, ym., 2016, s. 12) mukaan tutkimusteema 2010-luvulla ei enää suuntaudu siihen, että tuottaako koulutus epätasa-arvoisuutta, vaan miten se tuottaa ja missä määrin. Kaupunkien koulujen on todettu jakautuvan hyvä- ja huono-osaisiin

korostuneesti. 1990-luvun lopulla on havaittu kaikista parhaiten ja heikoiten menestyneet koulujen sijoittuvan pääkaupunkiseudulle. (Jakku-Sihvonen, 2002, s. 50) Pääkaupunkiseudulla oli tuolloin enemmän hyvin menestyviä kouluja kuin heikommin menestyviä, kun taas Oulun ja Lapin läänissä tilanne oli päinvastainen, sillä heikommin menestyvien koulujen määrä oli suhteellisesti suurempi. (Jakku-Sihvonen, 2002, s. 50) Oppimistulokset kansainvälisessä vertailussa ovat edelleen hyvät, mutta oppimistuloserot ovat polarisoituneet hyvien ja heikosti menestyvien välillä. (Saarinen ym., 2021, s. 4) Erojen kasvun yhtenä syynä on havaittu olevan oppilaiden sosioekonomisen taustan ja kaupunkien segregaaation vaikutukset. (Saarinen ym., 2021, s. 4) Muita vaikuttavia tekijöitä ovat asenteet oppimista kohtaan, motivaatio sekä sukupuolen vaikutus oppimistuloksiin. (Saarinen ym., 2021, s. 4)

4 Tulokset

Koulutuksellisen tasa-arvon ja alueellisen eriytymisen yhteyttä tutkittaessa esille nousee kaksi keskeistä koulutuksellista tasa-arvoa haastavaa tekijää. On havaittu, että koulut eriytyvät keskenään ja alueellinen eriytyminen vaikuttaa tähän. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 28–30; From, ym., 2014, s. 533) Koulut eriytyvät sekä oppimistulosten kuin oppilasohjan perusteella. (Bernelius, 2013a, s. 103; Bernelius & Huilla, 2021, s. 28) Tämä koskettaa erityisesti kaupunkeja, mutta myös Itä- ja Pohjois-Suomen koulut ovat eriytyneet oppimistulosten perusteella. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 19) Oppimistulosten erojen kasvua selittää heikoiten menestyvien oppilaiden tulosten lasku. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 61) Koulujen oppilasohja on eriytynyt etnisesti ja sosioekonomisesti. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 28) Erityisesti huono-osaisuuden kannalta riskiasemassa olevat alueilla sijaitsevat koulut ovat eriytyneet oppilasohjaltaan. (Bernelius, 2013, s. 108)

Toisena kouluvalintaan liittyvästä tutkimuksesta on saatu epäselviä vastauksia. On esitetty, että kouluvalinta saattaa edesauttaa koulujen oppilasohjan eriytymistä. (Kortelainen & Kuosmanen, 2014, s. 3) Kansainvälisesti kouluvalinnan vaikutuksista oppimistulosten ja oppilasohjan eriytymiseen on saatu lieviä tuloksia. (Kortelainen & Kuosmanen, 2014, s. 3) Suomessa kouluvalinnan on havaittu vaikuttavan koulujen oppimistulosten eriytymiseen. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 29) Myös alueellistunut huono-osaisuus on yhteydessä siihen, että joistakin kouluista hakeudutaan pois. (Bernelius, 2013b, s. 490) Tämän seurauksena jotkin koulut ovat heikommassa asemassa, sillä koulujen välttely johtaa oppilasohjan heikentymiseen. (Bernelius, 2013b, s. 490–491)

4.1 Koulujen välinen eriytyminen – oppimistulokset ja oppilasohja

Bernelius ja Huilla (2021, s. 28–31) toteavat alueellisen eriytyvyyden heikentäneen koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista alueilla, joille huono-osaisuus on kasautunut. Hyvä- ja huono-osaisuuden osatekijät, kuten koulutustaso, tulotaso ja työllisyys alueellistuvat aiempaa voimakkaammin samoille alueille. (Bernelius, 2013a, s. 105; Bernelius & Huilla, 2021, s. 31; Vilkkama, 2011) Huono-osaisuuden kasautuessa tietyille alueille, vaikutukset näkyvät myös koulujen välisten erojen kasvuna. (From ym., 2014, s. 553) Asuinalueiden eriytyminen vaikuttaa kouluihin

erityisesti oppilaiden sosiaalisen taustan eriytymisen kautta. (Bernelius, 2013a, s. 101) Kansallisessa vertailussa koulusegregaatio, eli koulujen oppilaiden etnisen ja sosioekonomisen taustan eriytyminen, korostuu huono-osaisuuden kannalta riskiasemassa olevien naapurustojen kohdalla. (Kortteinen & Vaattovaara, 2007, viitattu lähteestä Bernelius, 2013b, s. 479, Bernelius, 2012, s. 36) Koulut ovat yleensä paikallisia palveluja, jotka keräävät oppilaansa lähialueeltaan. (Bernelius, 2013a, s. 101) Näin ollen sosioekonomisten ja etnisten taustojen vaihtelu alueittain vaikuttaa oppilaspuhjan valikoitumisen kautta myös oppimistuloseroihin. (Bernelius, 2013a, s. 101) Bernelius (2012, s. 35) esittelee tutkimuksen Iso-Britanniasta, jonka mukaan alueellisen segregaaation lisääntyminen näkyi lähes lineaarisena koulujen oppimistulosten eriytymisessä. (Gordon & Monastiriotis, 2006, viitattu lähteestä Bernelius, 2012, s. 35)

Bernelius (2013a, s. 103) kuvaa sosioekonomisia ja etnisiä alueellisia eroja itseään vahvistavana kehänä, joissa koulujen ja naapurustojen kehitys kytkeytyvät yhteen. Kehityksen pohjalla on väestöltään eriytyneet asuinalueet, joiden perusteella kouluihin valikoituvat oppilaat asuinalueen väestörakenteen mukaan. (Bernelius, 2013a, s. 103) Koulujen eriytymiskehitykseen vaikuttavat myös kouluvalinnat. (Bernelius, 2013a, s. 103) Kouluvalintaa käsitellään enemmän seuraavassa alaluvussa. Berneliuksen (2013a, s. 103) mukaan erot näkyvät erityisen voimakkaasti suosituimpien ja torjutuimpien koulujen välillä. Nämä erot hänen mukaansa vaikuttavat koulujen maineeseen ja lopulta koulutusorientoituneiden perheiden muuttovalintoihin ja muuttoliikkeen kautta takaisin väestörakenteeseen. Positiivisessa tapauksessa kehitys voi olla paraneva väestökehityksen kierre, kun taas negatiivisessa tapauksessa tämä voi johtaa moniulotteiseksi huono-osaisuuden kierteksi. (Bernelius, 2013a, s. 103)

Eriyisesti kaupunkien sisällä sijaitsevien koulujen eriytymistä voidaan katsoa koulutuksellista tasa-arvoa uhkaavana merkittävänä tekijänä, sillä pienet kaupungit mukaan luettuina 72 prosenttia suomalaisista asuu kaupungeissa. (Helminen, ym., 2020, viitattu lähteestä Bernelius & Huilla, 2021, s. 28) Näin ollen kaupunkikoulujen sisäinen eriytyminen koskettaa suurta osaa peruskouluikäisistä lapsista. Heitä asuu suurkaupungeissa jo yli 35 prosenttia, joissa myös etnisen ja sosiaalisen eriytymisen riskien on havaittu korostuvan. (Tilastokeskus, 2020) Kaupunkikoulujen eriytymisen taustalla vaikuttaa alueellinen sosioekonominen ja etninen eriytyminen, joka näkyy siten, että koulujen maantieteellisen lähialueen sosiaalinen eriytyminen vaikuttaa oppilaspuhjan eriytymiseen. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 28) Tilastollisesti koulujen välisiä eroja on voitu selittää oppilaspuhjan eriytymisen kautta ja esimerkiksi 80 prosenttia koulujen välisistä eroista pystyttiin selittämään oppilaiden äitien koulutustaustan kautta. (Kuusela, 2010, s. 46–47) Vaikuttaa siltä, että oppimistulosten erojen kasvu selittyy heikoiten menestyneiden

oppilaiden tulosten laskulla. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 61) Koulujen eriytymistä ei ole voitu selittää opetuksen tasolla, vaan se johtuu pitkälti oppilaspuolelta taustatekijöistä. (Bernelius, 2013; Bernelius & Huilla, 2021, s. 28; Kuusela, 2006, s. 5) Tutkimusten mukaan koulujen välistä eriytyvyyttä voidaan havaita vertailtaessa kouluja, opetusryhmiä tai yksittäisiä oppilaita. (Bernelius, 2013a; Jakku-Sihvonen & Kuusela, 2012)

Toinen merkittävä näkökulma kaupunkien eriytymiseen liittyen on se, että asuinalueiden sosiaalinen ja etninen eriytyminen lasten keskuudessa on selkeästi voimakkaampaa kuin aikuisväestössä. (Bernelius & Vilkkama, 2019; Saikkonen, ym., 2018, s. 51–54) Tämä näkyy siten, että pienituloisten ja suurituloisten perheiden lapset ovat keskimäärin enemmän eriytyneitä toisistaan kuin eri tuloluokkiin kuuluvat kaupunkilaiset. Tämä on suoraan yhteydessä lasten eriytyviin kasvuympäristöihin, mukaan lukien kouluympäristöihin. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 30; Vilkkama, 2011, s. 15)

Koulujen eriytymistä on tapahtunut lähinnä suurimpien asutuskeskusten sisällä kuin harvaan asuttujen alueiden ja ei-asutuskeskusten sisällä. (Jakku-Sihvonen, 2002, 50, 2012, s. 11) Väestöpohjan sosioekonominen eriytyminen näkyy pääkaupunkiseudun lähikoulujen oppimistuloksissa. (Bernelius, 2013a, s. 64) Alueellinen segregatio selittää oppimistulosten vaihtelusta 65–70 prosenttia oppilasalueiden sosiaalisen asuntokannan, matalan koulutustason ja vieraskielisyyden segregatian kautta. (Bernelius, 2012, s. 34; 2013) On havaittu, että oppilasalueet ovat eriytyneet sosioekonomisesti 2000-luvun aikana merkittävästi. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 28–29) Esimerkiksi Espoossa on havaittu, että tiettyjen alueiden kasvu on kohdentunut valikoivan muuttoliikenteen seurauksena epätasaisesti oppilasalueiden välillä. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 40) Näin ollen myös koulujen lähtökohta tuottaa hyviä oppimistuloksia ovat eriytyneet merkittävästi. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 40)

Koulujen eriytyneisyyttä kuvataan PISA-tutkimuksissa arvolla, jonka mukaan voidaan arvioida, kuinka suuri osa oppimistulosten vaihtelusta voidaan selittää oppilaan käymällä koululla. (Bernelius, 2013b, s. 479) Koko Suomessa luku on ollut noin 5–9 prosenttia, kun taas Helsingissä se on ollut 16–18 prosenttia. (Kuusela, 2006, s. 50) Myös Opetushallituksen koko maan kattavan otoksen mukaan tulosten vaihtelua selittävä lukema oli Helsingissä 18 prosenttia ja muussa maassa keskimäärin 9 prosenttia, jolloin Helsingin koulujen tuottama selitysosuus oli kaksinkertainen verrattuna muuhun maahan keskimäärin. (Kuusela, 2006, s. 50)

Myös vuoden 2012 PISA-tuloksista käy ilmi, että oppilaiden sosioekonomisen taustan vaikutus osaamiseen on vahvempi, ja pääkaupunkiseudun koulujen eriytymiskehitys näkyy myös PISA-

tuloksissa. (Väljærvi ym., 2015) Pienillä paikkakunnilla suomenkielisissä kouluissa poikien ja tyttöjen väliset erot kasvoivat niin, että pojilla oli tyttöjä heikommat pisteet. (Väljærvi ym., 2015) Ouakrim-Soivio ja kollegat (2018) tutkivat peruskoulun tasa-arvon toteutumista oppimistuloksia vertailemalla oppiainekohtaisesti. Tulokset olivat huolestuttavia, sillä jokaisen oppiaineen osaamiseroja selittivät koulujen väliset erot, sukupuoli, koulun opetuskieli tai vanhempien koulutustausta. (Ouakrim-Soivio ym., 2018)

Pääkaupunkiseudulla asuu puolet Suomen vieraskielisistä kouluikäisistä. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 28) Vieraskielinen väestö on hyvin moninainen eikä sillä ole suoraa yhteyttä koulutukselliseen huono-osaisuuteen. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 29–31) Pääkaupunkiseudulla vieraskielisten osuus korostuu kuitenkin alueilla, joilla on matala sosioekonominen asema. (Bernelius & Vilkkama, 2019; Saikkonen ym., 2018) Bernelius ja Huilla (2021, s. 51–54) toteavat, että näiden kahden yhtäaikainen eriytyminen haastaa alueiden kouluja, sillä kielellinen ja sosioekonominen tuen tarve korostuu niissä. Maahanmuuttotaustaisten oppimistulokset ovat selkeästi heikompia kuin valtaväestöön kuuluvien oppilaiden. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 68) On havaittu, että Turku on jopa Helsinkiä voimakkaammin eriytynyt vieraskielisen väestön ja tulotason osalta. (Saikkonen ym., 2018) Koulujen on havaittu olevan enemmän etnisesti eriytyneitä kuin asuinalueiden, ja tätä selittää valtaväestöön kuuluvien perheiden tekemät muuttovalinnat. (Vilkkama, 2011)

Alueellisen eriytymisen ja koulujen eriytymisen yhteys tuottaa sellaisia arjen konteksteja, joissa haasteet kasautuvat molemmilla eriytymisen ulottuvuuksilla. (Bernelius, 2013a, s. 83–84) Koulusegregaatio tuottaa koulutuksellisen huono-osaisuuden riskejä sekä kouluyhteisön sisällä että nuorten ja lasten sosiaalisissa verkostoissa. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 51) Koulutuksellisella huono-osaisuudella tarkoitetaan koulutuksellisen tasa-arvon edellytyksien heikentymistä esimerkiksi alueellisten tai perheen sosiaalisten ja taloudellisten resurssien vajeen kautta, sillä nämä tekijät edistävät lapsen koulumenestystä. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 16) Nämä elementit kasautuvat siis samoihin kouluihin ja näkyvät esimerkiksi etnisen eriytymisen seurauksena kielihaasteina ja valtaväestön huono-osaisuuden kasautumisena tiettyihin kouluihin, jolloin koulun arjen kuormittavuuden lisäksi erot näkyvät myös oppimistulosten eriytymisenä. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 51) Myös koulun ja asuinalueen vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin on tutkittu. On havaittu, että asuinalue ja koulu voivat vaikuttaa itsenäisinä tekijöinä lasten ja nuorten hyvinvointiin. (Rimpelä & Karvonen, 2010, s. 36–37)

Bernelius ja Huilla (2021, s. 51–52) tuovat esille, että tutkimuksissa yleensä vältetään yksilöimästä heikommassa asemassa olevia kouluja, sillä tätä pidetään muun muassa riskinä haitata koulujen mainetta, jolloin tämä saattaisi lisätä eriytymistä entisestään. Kuitenkin keskustelun pitäminen liian yleisellä tasolla voi johtaa siihen, etteivät oppilaiden taustoihin tai koulujen toimintaan liittyvät tarpeet ja haasteet tule tunnistetuksi. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 51–52) Tukea voi olla haastavaa kohdentaa juuri niille kouluille, jotka sitä tarvitsevat. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 51–52) On esitetty, että koulujen erot ja maine voivat alkaa vaikuttamaan oppilaiden lisäksi myös pätevien opettajien haluun hakeutua kouluihin. (Nissinen, 2015, s. 139)

Bernelius ja Huilla (2021, s. 19) kuvailevat Itä- ja Pohjois-Suomea koulutukselliseksi periferiaksi, sillä niiden sisällä olevien kuntien asukkaiden koulutustaso on eriytynyt, ja tämä vaikuttaa myös koulujen toimintaedellytyksiin koulutuksen periytyvyyden kautta. Itä-Suomen oppimistulosten väliset erot korostuivat PISA- tutkimuksissa. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 19) Itä- ja Pohjois-Suomen PISA-tutkimuksessa havaittiin, että pojat ovat tyttöjä kaksi vuotta jäljessä lukutaidossa, mutta vuoden 2015 erot kaventuivat näiden alueiden tyttöjen lukutaidon laskun myötä. (Vettenranta, ym., 2016a, s. 61) Alueen ja asuinpaikan yhteys lukutaidon heikkenemiseen korostui erityisesti maaseudulla ja Itä-Suomessa asuvilla tytöillä. (Vettenranta ym., 2016a, s. 61) PISA-mittauksessa on myös havaittu, että keskiarvoerot eri osaamisalueilla ovat suurimpia pienimpien kuntien ja haja-asutusalueiden sisällä. (Saarinen, ym., 2021, s. 100)

Yksi huomio, jonka Bernelius ja Huilla (2021, s. 19) nostavat esille, on koulutuksen järjestämisen edellytysten säilyminen niillä alueilla, joilla syntyvyys on laskussa ja ikäluokat pienenevät. Kunnille on lainsäädännön mukaan annettu enemmän vastuuta järjestää ja tuottaa palveluita. (Saarinen ym., 2021, s. 99) Tämän seurauksena niiden merkitys talouden kannalta on noussut ja samaan aikaan erot kuntien palvelujen tuottajina ovat kasvaneet. (Saarinen ym., 2021, s. 99) Alhainen syntyvyys ja asukkaiden ikääntyminen ovat saaneet aikaan nopean palvelutarpeiden, tulojen ja resurssien epätasapainon. (Saarinen ym., 2021, s. 99) Tästä konkreettisena esimerkkinä toimivat pienten kyläkoulujen sulkemiset koko Suomen alueella lähes kokonaan ja se, että 2000-luvun aikana peruskoulujen määrä on vähentynyt 42 prosenttia. (Fina, Heider, Mattila, Rautiainen, Sihvola & Vatanen, 2021, s. 3–6) Kouluverkosto keskittyykin nykyään yhtenäiskouluihin ja koulukeskuksiin. (Huomo, 2021) Toisekseen myös kaupunkien sisällä sijaitsevat syrjään jäävät naapurustot ovat nousseet urbaaneiksi koulutukselliseksi periferioiksi, joiden asema on yhtä haavoittuvainen kuin maantieteellisesti syrjäseuduiksi katsotut alueet. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 20) Kaupungit yleisesti ottaen ovat hyvässä asemassa niin talouden kuin

koulutuksen kannalta maaseutuun verrattuna, sillä koulujen oppimistulokset ovat hyvällä tasolla ja korkeasti koulutettu väestö on keskittynyt kaupunkeihin. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 21)

Vettenranta ym. (2016b, s. 94) toteavat, että suomalaisen koulutuspolitiikan kivijalka, alueellinen tasa-arvo, näyttää säröilevän PISA-mittausten mukaan. Suomessa on havaittu olevan selkeitä pienille alueille kohdentuvia osaamisen eroja, joita voidaan selittää sosioekonomisella ja kulttuurisella taustalla. (Vettenranta ym., 2016b, s. 95) Nämä ovat seikkoja, jotka ovat koulun suoran vaikutuspiirin ulottumattomissa, sillä koulu ei voi muuttaa kodin kasvuympäristöä tai taloudellisia ja sosiaalisia elinolojen muutoksia maan eri osien välillä. (Vettenranta ym., 2016b, s. 95) Kuntien, koulutuksen järjestäjien ja perheiden elämään on jo pitkään vaikuttanut työelämän murros ja taloudellinen alavire, joiden vaikutukset jakautuvat epätasaisesti. (Vettenranta ym., 2016b, s. 95) Näin ollen suurin muutos kohdistuu niihin, joilla on heikoimmat edellytykset sopeutua muutokseen, ja oppilaiden elämänpiirissään nämä muutokset näkyvät koulussa. (Vettenranta ym., 2016b, s. 95)

Vettenranta ja kollegat (2016b, s. 95) kuitenkin painottavat sitä, että muutkin eurooppalaiset yhteiskunnat ovat läpikäyneet vaikeita taloudellisia ja sosiaalisia muutoksia, mutta kyenneet silti jopa parantamaan osaamisen tasoa, ja sosioekonomisen taustan vaikutus tuloksiin on pysynyt vakaana. (Vettenranta ym., 2016b, s. 95) He kyseenalaistavat sitä, onko Suomessa huomioitu puutteellisesti nuorten elämänpiirissä tapahtuneet nopeat ja poikkeukselliset muutokset muihin maihin verrattuna. (Vettenranta ym., 2016b, s. 95) Heikoimmat koulut erottuvat kuitenkin voimakkaammin muista Suomen kouluista, ja siitä voi seurata kielteinen keskustelu koulujen laatueroista. (Vettenranta ym., 2016b, s. 95)

4.2 Kouluvalinta

Kouluvalinnan taustalla voidaan havaita markkinaperiaatteisiin perustuvia poliittisia suuntia, joissa esimerkiksi valinnanvapauden seurauksena koulujen kilpailutus soisi tulosvastuullisuutta kuluttajia kohtaan. (Seppänen & Rinne, 2015, s. 26–27) Vuoden 1999 jälkeen kuntien on tullut osoittaa oppilaalle 'lähikoulu' ja oppilaalle on ollut mahdollista hakea myös muihin kouluihin. (Seppänen, 2003, s.175, 184) Tätä on pidetty merkittävänä muutoksena oppivelvollisuuden historiassa. (Seppänen, 2003, s. 184) Kansainvälisesti vanhempien kouluvalintojen ja koulujen

oppilasvalikointimahdollisuuksien laajan käytön myötä on raportoitu etnistä ja yhteiskunta-
luokittaista eriytymistä, sillä valikoituminen vaatii taitoja, jotka jakautuvat epätasaisesti väes-
tössä. (Reya & Lucey, 2003, viitattu lähteestä Seppänen ym., 2015, s. 14) Tämän seurauksena
valikoitumiseen liittyy koulutuksen periytymistä uusintavaa ja sosiaalisia hierarkioita vahvis-
tavia rajoituksia sekä valtaa. (Reya & Lucey, 2003, viitattu lähteestä Seppänen ym., 2015, s.
14)

Seppänen (2003, s. 185) toteaa, että Suomessa virkamiehet ovat ottaneet kantaa neutraalisti
kouluvalinnan eduista ja kritiikkiä ovat esittäneet etupäässä yliopiston edustajat, sillä he ovat
yhdistäneet kouluvalinnan yhteiskuntaryhmien jakautuvuuteen. Suomessa kouluvalinnan suh-
teen voidaan havaita kaksi ääripäätä, jossa kaupungeissa asuvat vanhemmat voivat ainakin pe-
riaatteen tasolla valita lapselleen koulun useista vaihtoehdoista kunnan sisällä ja myös koulut
voivat kilpailla erinomaisiksi luokitelluista oppilaista ja niihin liittyvistä resursseista. (Varjo,
ym., 2015, s. 61) Varjon (2011) mukaan samaan aikaan on kuntia, joissa koulut pyrkivät kil-
pailemaan oman toimintansa jatkuvuudesta ja kouluvalintaa voi toteuttaa vain poismuuttamalla
harvaanasutulta alueelta. (Varjo, 2011) Kouluvalinnan kautta tapahtuva eriytyminen alueellis-
tuu rajatusti suurimpien kaupunkialueiden sisälle. (Räty, ym., 2009, viitattu lähteestä Nissinen,
2015, s. 138)

Lainsäädännön mukaan kaupungit osoittavat oppilaille koulupaikan ”lähikoulusta”, mutta van-
hemmat voivat esittää toivomuksen koulupaikasta, jolloin kouluvalinta on täydentävä keino vi-
ranomaisten määrittämän koulupaikan ohella. (Seppänen, 2003, s. 175) Esimerkiksi Englan-
nissa kaikki koulupaikat jaetaan kouluvalinnan perusteella perheiden toiveiden mukaan, jolloin
puhutaan vapaasta kouluvalinnasta (*free school choice*). (Seppänen, 2003, s. 175) Kouluvalinta
voi tapahtua kolmella tavalla. Ensimmäisenä ovat muuttotapahtumat, jotka helpottavat koulun-
käyntiä tietyn alueen koulussa. Toinen tapa on hakea johonkin tiettyyn kouluun oppiainepaino-
tuksen perusteella. (Kalalahti ym., 2015a, s. 67–69; Kosunen, Bernelius, Seppänen & Porkka,
2016, s. 6–7) Kolmantena oppilas voi opiskella harvinaista kieltä, jota opetetaan vain tietyissä
kouluissa. (ks. esim. *Kaikkien opiskelemat kielet*, 2021) Kouluvalinta koskettaa yleensä 7. luok-
kalaisia, mutta myös 3. luokalle meneville on alettu järjestämään erikoisluokkia eri kaupun-
geissa. (Seppänen, 2003, s. 175)

Koulujen laadun parantamiseen lisäämällä kouluvalinnan vapautta, sisältyy ajatus siitä, että
koulut voidaan jakaa parempiin ja heikompiin kouluihin. (Seppänen, 2006, s. 74) Kouluvalin-

nan taustalla ei ole nähty vanhempien tavoitetta saada parempaa opetusta, vaan valinnanvapautta on perusteltu esimerkiksi oppilaiden motivaation lisäämisellä ja monipuolisemmalla koulutustarjonnalla. (Seppänen, 2006, s. 74) Kuitenkin Suomessa ja muissakin maissa kouluvalintapolitiikan on esitetty eriarvoistavan peruskoulutusta sosiaalisesti. (Seppänen, 2003, s. 184) Esimerkiksi oppilasohjan eriytyminen kouluittain kouluvalintojen seurauksena huolettaa. (Kortelainen & Kuosmanen, 2014, s. 3) Kouluihin voi valikoitua taustaltaan samankaltaisia oppilaita, jolloin erot koulujen välillä kasvavat. (Kortelainen & Kuosmanen, 2014, s. 3)

Mitä korkeammassa yhteiskunnallisessa asemassa perhe on, sitä todennäköisemmin se toimii aktiivisesti kouluvalinnan suhteen, hakeutuu sekä valikoituu painotettuun opetukseen. (Silvennoinen ym., 2015, s. 359) Kuitenkin kouluvalintapolitiikan on esitetty olevan myös ratkaisu asuinalueiden eriytymisen seurauksena tapahtuvaan koulujen oppilasohjan eriytymiseen. (Bernelius, 2013a, s. 42–43, 112) Kouluvalinnan seurauksia alueellisen eriytymisen kiihtymiseen on perusteltu taloustieteellisen teorian mukaan, jossa vanhemmat suosivat muuttopäätöksissään tiettyjen alueiden kouluja, ja ovat valmiita maksamaan enemmän koulun lähellä asumisesta. (Kortelainen & Kuosmanen, 2014, s. 2–3) Kun useat vanhemmat tekevät näin, alueen hinnat nousevat ja vähempivaraiset perheet hinnoitellaan ulos alueelta, jos oppilaat eivät voi vapaasti hakeutua oman alueensa ulkopuolelle. (Kortelainen & Kuosmanen, 2014, s. 2–3) Kouluvalinta voisi näin ollen tarjota pääsyn korkean hintatason alueen kouluihin.

Lähikoulu osoitetaan oppilaalle asuinpaikan mukaan, jolloin asuinalueet eriytyvät hallintasuhteiden ja hintatason mukaan. (Silvennoinen, ym., 2015, s. 358) Näille alueille siis kasautuu erimuotoiset pääomat, sillä kalliilla asuinalueella voivat yleensä elää vain hyvätuloiset, joilla yleensä on myös palkkatason edellyttämänä korkea koulutustaso. (Silvennoinen, ym., 2015, s. 358) Puolestaan vuokra-asunnoissa asuvien pienipalkkaisten koulutukselliset pääomat eivät välttämättä tue aktiivista kouluvalintaa, vaikka kyseessä olisi huonomaineinen koulu. (Silvennoinen, ym., 2015, s. 358) Näin ollen asuinalueen sosiaalinen status näkyy lähikoulujen oppilasohjassa ja johtaa oppimiseröjen kasvuun. (Silvennoinen, ym., 2015, s. 358) Silvennoinen ja kollegat (2015, s. 359) esittävät Baumanin (2001) ajatuksen, että kouluvalinta ideologiana ja käytäntönä ovat eri asia, sillä vain osalla on siihen tarvittavat resurssit, vaikka valinta on mahdollinen kaikille. Näin ollen Suomessakin on olemassa se riski, että hyväosaiset voivat valita koulunsa, kun taas huono-osaiset tyytyvät siihen, mitä muut karttavat. (Silvennoinen ym., 2015, s. 359)

Kansainvälisesti kouluvalinnan seurauksien tutkimukset ovat saaneet epäselviä vastauksia. Joidenkin tutkimusten mukaan kouluvalinnat ovat vaikuttaneet myönteisesti sellaisten koulujen oppimistuloksiin, jotka saavat vapaammin päättää opettajien palkkauksesta ja oppilaaksi ottamisen kriteereistä. (Gibbens, ym., 2008, viitattu lähteestä Kortelainen & Kuosmanen, 2014, s. 3) Toisaalta kansainvälisten tutkimusten mukaan kouluvalintojen on osoitettu kytkeytyvän tiiviisti asuinalueiden segregaatiokehitykseen sekä voimistavana kuin ylläpitävänäkin tekijänä. (Dhalmann ym., 2013a) Kuitenkin jotkin tutkimukset ovat osoittaneet kouluvalinnan vaikutusten oppimistuloksiin olevan pieniä tai tilastollisesti merkitsemättömiä pitkällä aikavälillä. (Cullen, 2005; Bayer & McMillan, 2012, viitattu lähteestä Kortelainen & Kuosmanen, 2014, s. 3) Kortelainen ja Kuosmanen (2014, s. 2) esittävät aiempaa tutkimusta kohtaan kritiikkiä, sillä heidän mielestään käytetyissä tutkimusasetelmissä tekijät voivat korreloida keskenään, vaikka kausaalisuhdetta ei tekijöiden välillä olisikaan.

Koulujen välisten erojen kasvua on voitu selittää vanhempien tulo- ja koulutustaustalla, sillä he tekevät todennäköisemmin kouluvalintoja muihin nähden. (Bernelius, 2013b, s. 483–483) On havaittu, että peruskoulussa tehdyt kieliin liittyvät kouluvalinnat ja painotetun opetuksen tarjonta korostui alueilla, joissa on korkeampi sosioekonominen asema. (Kosunen ym., 2016, s. 18) Lisäksi on osoitettu, että oppilaiden koulusuoritukset erosivat eniten painotettujen ja yleisten luokkien välillä koulujen sisällä kuin koulujen välillä. (Berisha & Seppänen, 2017, viitattu lähteestä Simola, ym., 2015, s. 106) Nämä erot selittyvät sillä, että painotettuun opetukseen pääsee vain tietty väestön osa, jolle kouluvalinnan antama hyöty kertyy. (Silvennoinen ym., 2015, s. 358)

Kouluvalintojen on katsottu vaikuttavan yhdessä koulun maantieteellisen lähialueen sosiaalisen eriytymisen kanssa oppilaspuolelta eriytymiseen. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 29) Äidin koulutusasteen on havaittu olevan yhteydessä siihen, kuinka paljon tietoa kouluvalintaan liittyen vanhemmat etsivät. (Gronow ym., 2015, s. 279–280) Kouluvalintaa hyödyntävätkin sellaiset perheet, joilla on korkea tulotaso, korkeakoulutetut vanhemmat sekä lapsia, jotka menestyvät koulussa hyvin. (Kalalahti ym., 2015b, s. 359) Vanhemmilla on myös tietoa kaupungin koulujen maineista, joita he käyttävät kouluvalintaa tehdessä. (Kosunen & Seppänen, 2015, s. 240) Dhalmannin ja kollegoiden (2013a) teettämän kyselytutkimuksen mukaan kouluvalintaan vaikuttaviksi syiksi oli nostettu koulun painotettu opetustarjonta (72 %), lasten ystävyysuhteet, (17 %) ja ennen muuttoa aloitettu koulutie toisessa koulussa kuin lähikoulussa (11 %). Esiin oli nostettu myös koulun laatu (19 %) sekä oppilaiden etninen taustan (9 %) vaikutus kouluvalinnan

tekemiseen. (Dhalmann ym., 2013a) Kuitenkin 93 prosenttia oppilaista aloittaa kuntansa osoittamassa lähikoulussa. (Ukkola & Väätäinen, 2021, s. 21)

Norjassa ja Yhdysvalloissa alueellista eriytymistä kouluvalinnat ovat tutkimusten mukaan kaivantaneet, kun koulu on ollut mahdollista valita eikä asuinalueella ole ollut enää niin suurta merkitystä. (Brunner, ym., 2012; Machin & Salvanes, (2014), viitattu lähteestä Kortelainen & Kuosmanen, 2014, s. 3) Kuitenkin Helsingissä tutkimuksen mukaan oppilaiden kouluvalinnat vaikuttavat kouluihin eriyttävästi. (Bernelius, 2013a, s. 109) Alueellistunut huono-osaisuus on yhteydessä poishakeutumiseen alueen kouluista. (Bernelius, 2013a, s. 109) Tämän seurauksena huono-osaisten alueiden koulut ovat heikossa asemassa, sillä alueellinen oppilaskannan huono-osaisuus ja koulujen välttely kouluvalinnassa heikentävät oppilaspohjaa. (Bernelius, 2013a, s. 110) Kosusen ja Seppäsen (2015, s. 256–258) mukaan havaittiin koulujen välisiä maine-eroja, jotka vaikuttivat myös kouluvalintoihin. Suurinta osaa yleisopetuksen ryhmistä pidettiin riittävän laadukkaina, mutta osaa yleisopetusryhmiä vältettiin maineen vuoksi. (Kosunen & Seppänen, 2015, s. 256–258) Myös muissa tutkimuksissa on havaittu, että vanhempien käsitys koulualueesta ja koulusta on vaikuttava tekijä muuttopäätöstä tehdessä. (Dhalmann ym., 2013a) Nämä muuttopäätökset puolestaan aiheuttavat negatiivisen kehän, jossa koulujen oppilaspohjat eriytyvät valintojen myötä. (Bernelius, 2013a, s. 111)

5 Pohdinta

On havaittu, että alueellisen eriytymisen myötä koulut ovat eriytyneet oppilaspuoleltaan ja oppimistuloksiltaan. (Bernelius, 2013a, s. 103; Bernelius & Huilla, 2021, s. 28) Varsinkin kaupungeissa tämä korostuu, vaikkakin oppimistulokset ovat eriytyneet myös valtakunnallisella tasolla. Alueellisen eriytymisen ja koulujen eriytymisen suhde on samankaltainen kuin monissa muissa Euroopan maissa. (Bernelius, 2013a, s. 111) Lisäksi on havaittu, että alueellinen eriytyminen vaikuttaa myös kouluvalinnan tekemiseen niin, että osaa alueista ja alueen lähikouluista halutaan välttää. (Bernelius, 2013a) Kouluvalintaa hyödyntävät lähinnä hyvätuloiset ja korkeasti koulutetut. (Silvennoinen ym., 2015, s. 359; Kalalahti ym., 2015b, s. 359) Nämä kaksi näkökulmaa nousivat esille eniten tutkiessani alueellisen eriytymisen vaikutuksia koulutuksellisen tasa-arvon toteutumiseen. Kouluvalintaan liittyvä tutkimus oli välillä jopa keskenään ristiriitaista, joka toi omat haasteensa kouluvalinnan seurausten tulkitsemiseen. Suomalainen peruskoulujärjestelmä ei ole onnistunut torjumaan alueellisen eriytymisen heijastumista kouluihin. (Bernelius, 2013a, s. 111) Näin ollen alueellinen eriytyminen haastaa koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista.

Kandidaatin tutkielma on verrattain suppea ja näin ollen olen päättänyt keskittyä näihin eniten tutkimuksessa esiintyneisiin näkökulmiin. Tämän vuoksi tutkielman ulkopuolelle on jäänyt aiheeseen liittyvää tutkimusta ja näkökulmia. Esimerkiksi alueellisen eriytymisen ja koulutuksellisen epätasa-arvoisuuden suhde huono-osaisuuden ylisukupolviseen periytymiseen jää tutkielman ulkopuolelle. Tutkielmaa voi joissain määrin yleistää kansallisella tasolla, mutta kaupunkien osuus aiemmassa tutkimuksessa korostuu vaikuttaen tulosten yleistettävyyteen. Minulla oli ennako-oletuksia ja arvoja, jotka liittyivät tutkimusaiheeseen. Olen pyrkinyt tiedostamaan nämä läpi tutkielman teon, jotta ne eivät vaikuttaisi tutkielman muodostumiseen ja, jotta asetelma pysyisi objektiivisena. Kuitenkin pidin etuna sitä, että olen kotoisin Pohjois-Suomesta eikä minulla ollut konkreettisia mielikuvia tai käsityksiä esimerkiksi pääkaupunkiseudun alueellisesta eriytymisestä.

Maaseudun eriytymisestä ja sen vaikutuksista koulutukseen löytyi verrattain vähän tietoa. Olisi tärkeää tietää, millaisia mekanismeja eriytymiskehityksessä näkyy kansallisella ja kunnallisella tasolla. Tutkimuksia muiden kaupunkien eriytymiskehityksen vaikutuksia koulutuksellisen tasa-arvon toteutumiseen oli vähän verrattuna pääkaupunkiseutuun. Tämän vuoksi kandidaatin tutkielman pyrkimys yhteiskunnalliseen näkökulmaan oli hieman suppea, sillä useat alueellisen eriytymisen tutkimukset suuntautuivat kaupunkiin, jolloin maaseudun näkökulma ei tullut

yhtä hyvin esille. Alueellisesti eriytyneet oppimistulostutkimusten tulokset kuitenkin toivat myös muiden seutujen näkökulmaa esille.

Asettuvatko oppilaat siis epätasa-arvoiseen asemaan kouluhyvinvoinnin ja hyvien arvosanojen saavuttamisen suhteen asuinpaikan perusteella? Tutkimustulosten perusteella ainakin osittain. Tulokset eivät kuitenkaan yksiselitteisesti tarkoita sitä, että kaikissa kouluissa, jotka sijoittuvat alueille, joihin huono-osaisuus on kasautunut, olisi heikommat oppimistulokset. Alueellisessa eriytymisessä on kaksi puolta, jonka toinen puoli korostui aihetta käsittelevässä aiemassa tutkimuksessa. Huono-osaisuuden kasautuminen ja sen vaikutukset olivat esillä voimakkaasti tutkimuksessa, mutta hyväosaisuuden kasautumisesta alueellisesti ja sen vaikutuksista, ei noussut usein esiin tutkimuksissa erillisenä osana.

Kyse on monella tasolla enemmän kierteestä kuin lineaarisesta syy-seuraussuhteesta. Esimerkiksi alueen huono maine saa vanhemmat välttämään aluetta muutto- ja koulupaikkapäätöstä tehdessä. Tämän seurauksena alueen jo mahdollisesti valmiiksi eriytynyt status eriytyy entisestään muihin alueisiin suhteutettuna, jos useat vanhemmat tekevät saman valinnan. Oppimistulosten ja oppilaspuhjan eriytymiseen vaikuttavat monet tekijät, kuten sosioekonominen tausta ja vanhempien koulutusaste, jotka ovat kyllä kytköksissä alueelliseen eriytymiseen. Näiden tekijöiden välisiä suhteita on haastavaa hahmottaa ja muodostaa selkeitä kausaalisuhteita, sillä todellisuudessa ne voivat vaikuttaa yhtäaikaaisesti toisiinsa ja erikseen toisistaan. Kuitenkin Bernelius (2013a) esitti selkeämmän mallin koulujen ja alueellisen eriytyksen suhteesta kehämälän avulla.

Toisekseen alueellisen eriytyksen ja sen seurauksena syntyneen elämäntyylien eriytyksen ja koulujen eriytyksen voisi ajatella olevan yhteydessä myös huono-osaisuuden periytymiseen. Kun taustoiltaan erilaiset ihmiset eivät enää kohtaa arjessa, kuten työssä, koulussa tai vapaa-ajalla, on mahdollista, että erilaista vertaisryhmävaikutusta ei pääse syntymään. (ks. Eerola & Saarimaa, 2019; Kortelainen & Kuosmanen, 2014) On kuitenkin vaikeaa todentaa sitä, kuinka asuinalueen vaikutukset vaikuttavat lapsen myöhempään elämään, sillä vanhempien suoraa vaikutusta ja taloudellisten resurssien vaikutusta on vaikeaa sulkea pois. (Eerola & Saarimaa, 2019, s. 242) Taloudelliset resurssit vaikuttavat väistämättä asuinalueen valintaan. (Eerola & Saarimaa, s. 242)

Voidaan pohtia, onko kouluvalinta siis väärin ja onko siinä kyse yksilön edusta vai yhteisestä hyvästä. Kouluvalinta ei itsessään ole väärin, mutta tällä hetkellä se ei toimi tasa-arvoisimmalla tavalla. Kouluvalintaa pohtiessa on hyvä miettiä sitä eri näkökulmista. On tärkeää pohtia, onko

väärin, jos vanhempi haluaa valita lapselleen parhaimman koulun. Kouluvalinnalla voi olla negatiivisia seurauksia muille, jos tällainen käytäntö vain kiihdyttää koulujen eriytymistä. (Bernelius, 2013a, s. 110) Jotta kouluvalinta toimisi tasa-arvoisemmin ja tasaisi koulujen eriytymiskehitystä, tulisi koulujen kehittää yhteistyötä vanhempien kanssa kouluvalinnan suhteen. Tämä on yksi tapa lisätä tietoa kouluvalinnasta eri taustoista tuleville vanhemmille ja näin osaltaan edistää myös muiden kuin yläluokkaisten kouluvalinnan tekemistä.

Tutkimustiedon avulla voidaan ymmärtää paremmin alueellisen eriytymisen seurauksia koulutuksellisen tasa-arvon toteutumiseen, jolloin voidaan vaikuttaa kaupunkisuunnitteluun ja mahdollisesti ehkäistä koulujen negatiivista eriytymiskehitystä. Yksi keino on resurssien allokointi kouluille, joihin ongelmat ovat kasautuneet. Kuitenkin tässä korostuu jo aiemmin esiin tullut ongelma, jonka vuoksi tukea tarvitsevat koulut identifioituisivat pahimmassa tapauksessa huono-osaisiksi kouluiksi, jolloin niitä voitaisiin vältellä entistä enemmän. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 51–52) Lisäksi negatiivinen mainekeskustelu saattaisi yltyä, jolloin myös välttelykäyttäytyminen voi lisääntyä. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 51–52) Koulujen oppilaat saattavat myös kokea tulleeensa leimatuksi tällaisessa keskustelussa. (Bernelius & Huilla, 2021, s. 51–52) Kuitenkin resurssien ohjaaminen tukea tarvitseville kouluille on varteenotettava keino, jolla voidaan lisätä tukea opetukseen ja koulujen tilojen uudistamiseen, jotka sekä voivat nostaa oppimistuloksia ja tehdä koulusta houkuttelevia muille perheille.

Tutkielmaa tehdessä mieleeni nousi seuraavia jatkotutkimusideoita. Miten opettajaopiskelijat kokevat koulujen eriytymisen? Vaikuttaanko koulujen eriytyminen opettajan työpaikkahakuun tai -valintaan? Miten huono-osaisten alueiden tarpeisiin vastataan ja miten hyvin keinot voivat vaikuttaa ongelmiin? Pro gradu- tutkielmassa voisin tutkia opettajaopiskelijoiden käsityksiä koulujen eriytymisestä tai esimerkiksi koulujen eriytymisen vaikutuksia opettajien työpaikka-valintoihin. Myös Oulun alueellinen eriytymiskehitys ja koulujen eriytyminen on kiinnostava aihe tutkia.

Lähteet

- Aholainen, S. (2021, joulukuuta 9). Erot koulujen välillä pääkaupunkiseudulla repesivät – ”Koulushoppailu” alkaa jo asuinaluetta valittaessa. *Helsingin Sanomat*.
<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000008462041.html>
- Andersson, R., Turner, L. M., & Holmqvist, E. (2010). *Contextualising ethnic residential segregation in Sweden: Welfare, housing and migration-related policies*. Country report for Sweden. Uppsala University. Norface. Uppsala. <https://blogs.helsinki.fi/nodesproject/files/2010/12/Sweden.pdf>
- Antikainen, A., Rinne, R., & Koski, L. (2021). *Kasvatussosiologia* (6. päivitetty p). PS-kustannus. Jyväskylä.
- Antikainen, J. (2010). *52 eriKOKOista aluetta*. Työ- ja elinkeinoministeriö. Edita publishing oy. Helsinki. https://www.hel.fi/hel2/Helsinginseutu/Hankkeet/Koko/PKS_KOKO_alueet_261010.pdf
- Baker, J., Lynch, K., Cantillon, S., & Walsh, J. (2009). Dimensions of Equality: A Framework for Theory and Action. Teoksessa J. Baker, K. Lynch, S. Cantillon, & J. Walsh (Toim.), *Equality: From Theory to Action*. (s. 21–46.) Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1007/978-0-230-25041-3_2
- Bernelius, V. (2012). Tutkittua tietoa koulujen ja väestörakenteen alueellisesta eriytymisestä. Teoksessa Jakku-Sihvonen, R., Kuusela, J. (2012). *Perusopetuksen aika: Selvitys koulujen toimintaympäristöä kuvaavista indikaattoreista*. (s. 34–4). Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:13. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75366/tr13.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Bernelius, V. (2013)a. *Eriytyvät kaupunkikoulut: Helsingin peruskoulujen oppilaspohtjan erot, perheiden kouluvalinnat ja oppimistuloksiin liittyvät aluevaikutukset osana kaupungin eriytymiskehitystä*. [Väitöskirja, Helsingin yliopisto] Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40355/bernelius_vaitoskirja.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Bernelius, V. (2013)b. Osoitteenmukaisia oppimistuloksia? Kaupunkikoulujen eriytymisen vaikutus peruskoululaisten oppimistuloksiin Helsingissä. *Yhteiskuntapolitiikka*

76(5). (s. 479–493). <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102966/bernelius.pdf?sequence=1>

Bernelius, V., & Huilla, H. (2021). *Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet*. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:7, Valtioneuvosto. Helsinki. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162857/VN_2021_7.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Bernelius, V. H., & Vilkkama, K. (2019). Pupils on the move: School catchment area segregation and residential mobility of urban families. *Urban studies* 56(15). (s. 3095–3116). <https://doi.org/10.1177/0042098019848999>

Bontje, M., & Musterd, S. (2012). Understanding Shrinkage in European Regions. *Built Environment*, 38(2). (s. 153–161). <https://doi.org/10.2148/benv.38.2.153>

Bråmås, Å. (2006). *Studies in the Dynamics of Residential Segregation*. Geografiska regionsstudier nro 67. Uppsala universitet. Uppsala. <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:167691/FULLTEXT01.pdf>

Dhalmann, H., Vaattovaara, M., & Vilkkama, K. (2013a). *Hyvää kasvu ympäristöä etsimässä: Asuinalueen ja koulun merkitys lapsiperheiden muuttopäätöksille pääkaupunkiseudulla*. Yhdyskuntasuunnittelu. <https://www.yss.fi/journal/hyvaa-kasvu-ymparistoa-etsimassa/>

Eerola, E., & Saarimaa, T. (2019). Asuinalueiden segregaatio ja naapurustovaikutukset. *Kansantaloudellinen aikakauskirja - 115. vsk., (2)*. (s. 238–253).

Fina, S., Heider, B., Mattila, M., Rautiainen, P., Sihvola, M-W., & Vatanen, K. (2021). *Eriarvoisuuksien Suomi. Alueelliset sosioekonomiset erot Manner-Suomessa*. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/stockholm/17740.pdf>

From, T., Kalalahti, M., Mietola, R., Paakkari, A., Varjo, J., Vartiainen, H., & Sahlström, F. (2014). Eriytyvä peruskoulu. *Yhteiskuntapolitiikka* 79(5). (s. 553–559). <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125622/from.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Gronow, A., Kosunen, S., & Silmäri-Salo, S. (2015). Perheiden eriytyvä osallistuminen? Äidin koulutusaste, kouluihin tutustuminen ja vanhempaintoiminta. Teoksesta Seppänen, P., Kalalahti, M., Rinne, R., & Simola, H. (Toim.). (2015). *Lohkoutuva peruskoulu: Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka*. (s. 261–284) Suomen Kasvatustieteellinen Seura (FERA). Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.
- Huomo, M. (2021). *Kouluverkosto harvenee – koulumatkat pitkiä etenkin Pohjois-Suomessa*. Tilastokeskus, Tieto & Trendit. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2021/kouluverkosto-harvenee-koulumatkat-pitkiaetenkin-pohjois-suomessa/>
- Jakku-Sihvonen, R. (2002). Perusopetuksen oppimistuloksissa ja opiskeluun asennoitumisessa koulukohtaista vaihtelua. Teoksesta Jakku-Sihvonen, R. & Kuusela, J. (2002) *Mahdollisuuksien koulutuspolitiikan tasa-arvo*. (s. 27–66). Opetushallitus. Yliopistopaino. Helsinki. <https://www.yumpu.com/fi/document/read/33405215/mahdollisuuksien-koulutuspolitiikan-tasa-arvo-opetushallitus>
- Jakku-Sihvonen, R., Komulainen, E. (2004). *Perusopetuksen oppimistuloksien meta-arviointia*. Opetushallitus. Yliopistopaino. Helsinki. <https://docplayer.fi/34958104-Perusopetuksen-oppimistuloksien-meta-arviointi.html>
- Jakku-Sihvonen, R., & Kuusela, J. (2002). *Mahdollisuuksien koulutuspolitiikan tasa-arvo*. Opetushallitus. Yliopistopaino. Helsinki. [yumpu.com. https://www.yumpu.com/fi/document/read/33405215/mahdollisuuksien-koulutuspolitiikan-tasa-arvo-opetushallitus](https://www.yumpu.com/fi/document/read/33405215/mahdollisuuksien-koulutuspolitiikan-tasa-arvo-opetushallitus)
- Jakku-Sihvonen, R., & Kuusela, J. (2012). *Perusopetuksen aika. Selvitys koulujen toimintaympäristöä kuvaavista indikaattoreista*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:13. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75366/tr13.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kaikkien opiskelemat kielet*. (2021, joulukuuta 13). Helsingin kaupunki. <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kasvatus-ja-koulutus/perusopetus/mita-opiskellaan/kielten/kaikkien-opiskelemat-kielet/>

- Kalalahti, M., Silvennoinen, H., & Varjo, J. (2015b). Luokittunut kouluvalinta ja mahdollisuuksien tasa-arvo. Teoksessa *Lohkoutuva peruskoulu: Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka*. (s. 371–399). Suomen Kasvatustieteellinen Seura (FERA). Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.
- Kirjavainen, T., Pulkkinen, J. (2017). PISA-tulokset heikentyneet huippuvuosista- kuinka paljon ja mistä se voisi johtua? *Talous ja yhteiskunta*, 45(3). (s. 8–12). <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/55549/ty32017kirjavainenpulkkinen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Knox, P., & Pinch, S. (2014). *Urban Social Geography: An Introduction* (6th p.). Routledge <https://web-s-ebshost-com.pc124152 oulu.fi:9443/ehost/ebookviewer/ebook/ZTAwMHh3d19fODQ2OTAw>
- Kortelainen, M., & Kuosmanen, I. (2014). *Kouluvalintojen vaikutukset Suomessa epäselviä*. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. <https://vatt.fi/kouluvalintojen-vaikutukset-suomessa-epaselvia>
- Kortteinen, M., & Vaattovaara, M. (2015). Segregation aika. *Yhteiskuntapolitiikka*. 80(6). (s. 562–574). https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129586/YP1506_KortteinenVaattovaara.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Kosunen, S., Bernelius, V., Seppänen, P., & Porkka, M. (2016). School Choice to Lower Secondary Schools and Mechanisms of Segregation in Urban Finland. *Urban education* 55(10). (s. 1461–1488). <https://researchportal.helsinki.fi/en/publications/school-choice-to-lower-secondary-schools-and-mechanisms-of-segreg>
- Kosunen S., Seppänen, P. (2015). ”Helky laulu, kaisu maine”: koulujen maineiden rakentuminen ja opetusryhmien mainehierarkiat kaupungeissa. Teoksesta Seppänen, P., Kalalahti, M., Rinne, R., & Simola, H. (Toim.). (2015). *Lohkoutuva peruskoulu: Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka*. (s. 231–260). Suomen Kasvatustieteellinen Seura (FERA). Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.
- Kuusela, J. (2006). *Temaattisia näkökulmia perusopetuksen tasa-arvoon*. Opetushallitus. Yliopistopaino. Helsinki. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2014/09/OPH_0806.pdf

- Kuusela, J. (2010). Oppilaiden sosioekonomisen taustan yhteys koulumenestykseen koulutussuorituksella. Teoksesta Bernelius, V., Rimpelä, M. (toim.) (2010). *Peruskoulujen oppimistulokset ja oppilaiden hyvinvointu eriytyvällä Helsingin seudulla: MetrOP-tutkimus 2010–2013.* (s. 44–48). Geotieteiden ja maantieteen laitoksen julkaisu B. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/17076/MetrOP-raportti_1_verkkoversio.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Leino, K., Ahonen, A. K., Hienonen, N., Hiltunen, J., Lintuvuori, M., Lähteinen, S., Lämsä, J., Nissinen, K., Nissinen, V., Puhakka, E., Pulkkinen, J., Rautapuro, J., Sirén, M., Vainikainen, M-P. & Vettenranta, J. (2019). *PISA 2018 Ensituloksia. Suomi parhaiden joukossa.* Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2019:40. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161922/Pisa18-ensituloksia.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Metsämuuronen, J. (2011). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä 4.* (4. korjattu laitos.) International Methelp Oy. Helsinki.
- Nissinen, K. (2015). Ovatko Suomen koulut eriytymässä? Teoksesta Välijärvi, J., Kupari, P., Ahonen, A. K., Arffman, I., Harju-Luukkainen, H., Leino, K., Niemivirta, M., Nissinen, K., Salmela-Aro, K., Tarnanen, M., Tuominen-Soini, H., Vettenranta, J., & Vuorinen, R. (2015). *Millaisilla eväillä uuteen nousuun? PISA 2012-tutkimustuloksia.* (s. 124–141). Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79052/okm41.pdf>
- Nousiainen, K. (2012). Käsitteellisiä välineitä tasa-arvon erittelyyn. Teoksesta Kantola, J. Nousiainen, K., Saari, M. (toim.) (2012). *Tasa-arvo toisin nähtynä: Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen.* (s. 31–56). Gaudeamus. Helsinki.
- Ouakrim-Soivio, N., Pulkkinen, J., Rautapuro, J., & Hildén, R. (2018). Toteutuuko perusopetuksen tasa-arvo? Katsaus oppimistulosten arviointeihin. *Kasvatus*, 49(5). (s. 415–430). <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/66436/ouakrimsoivio%20pulkkinen%20rautapuro%20%20hildenfinal%20draft.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Perusopetuslaki. (2010). *Perusopetuslaki 1998/628.* Oikeusministeriö. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L7P30>

- Puustinen, S., Hirvonen J. (2016) Alueellinen segregaatio ja väestörakenteen muutokset. Teoksesta Puustinen, S. Mäntysalo, R., & Karppi, I. (toim.) (2016). *Strateginen eheyttäminen kaupunkiseuduilla: Näkökulmia kestävän maankäytön ja talouden kysymyksiin.* (s. 87–106). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. https://etene.fi/documents/10616/2009122/4_Julma.pdf
- Rasinkangas, J. (2013). *Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla: Tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumispreferensseistä.* [Väitöskirja, Turun yliopisto] Siirtolaisuusinstituutti. Juvenes Print. Turku. <https://www.utu-pub.fi/bitstream/handle/10024/91701/Rasinkangas%20DigiKokoon%20050813%20LoRes.pdf?sequence=6&isAllowed=y>
- Rimpelä, M., Karvonen, S. (2010). Koulun ja asuinalueen vaikutus oppilaiden hyvinvointiin. Teoksesta Bernelius, V., Rimpelä, M. (toim.) (2010). *Peruskoulujen oppimistulokset ja oppilaiden hyvinvointu eriytyvällä Helsingin seudulla: MetrOP-tutkimus 2010–2013.* (s. 31–37). Geotieteiden ja maantieteen laitoksen julkaisuja B. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/17076/MetrOP-raportti_1_verkkoversio.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Rinne, R., Silvennoinen, H., Kalalahti, M., Varjo, J. (2015). Kouluvalinta keskiluokan hankkeena – keskiluokan fraktioiden eriytyvät valinnat ja asenteet. Teoksesta Seppänen, P., Kalalahti, M., Rinne, R., & Simola, H. (Toim.). (2015). *Lohkoutuva peruskoulu: Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka.* (s. 401–436) Suomen Kasvatustieteellinen Seura (FERA). Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.
- Saarinen, J., Siekkinen, K., Laimi, T., Ahonen, A., Bernelius, V., Brunila, K., Gustavsson, M., Kauppinen, M., & Norrena, J. (2021). *Tasa-arvo teoiksi ja todeksi – Sukupuolten sisäisten ja välisten oppimistuloseröjen syitä ja taustoja perusopetuksessa.* Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 19:2021. PunaMusta Oy. Helsinki. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2021/08/KARVI_1921.pdf
- Saikkonen, P., Hannikainen, K., Kauppinen, T., Rasinkangas, J., & Vaalavuo, M. (2018). Sosiaalinen kestävyys: *Asuminen, segregaatio ja tuloerot kolmella kaupunkiseudulla.* THL. Juvenes Print. Helsinki. <https://www.julkari.fi/handle/10024/136125>

- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan yliopiston julkaisuja 62. Vaasan yliopisto. Vaasa. https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf
- Seppänen, P. (2003). Miten ja miksi kouluvalintapolitiikka tuli Suomen peruskouluun 1990-luvulla? *Yhteiskuntapolitiikka* 68(2). (s. 175–187). <https://www.julkari.fi/handle/10024/101217>
- Seppänen, P. (2006). *Kouluvalintapolitiikka perusopetuksessa: Suomalaiskaupunkien koulu-markkinat kansainvälisessä valossa*. Kasvatusalan Tutkimuksia, 26. Suomen Kasvatustieteellinen Seura. Painosalama Oy. Turku. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/74394>
- Seppänen, P., Kalalahti, M., Rinne, R., & Simola, H. (Toim.). (2015). *Lohkoutuva peruskoulu: Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka*. Suomen Kasvatustieteellinen Seura (FERA). Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.
- Seppänen, P., Rinne, R. (2015). Suomalainen yhtenäiskoulu ylikansallisen koulupolitiikan paineissa. Teoksesta Seppänen, P., Kalalahti, M., Rinne, R., & Simola, H. (Toim.). (2015). *Lohkoutuva peruskoulu: Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka*. (s. 23–58). Suomen Kasvatustieteellinen Seura (FERA). Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.
- Silvennoinen, H., Kalalahti, M., Varjo, J. (2015). Luokittunut kouluvalinta ja mahdollisuuksien tasa-arvo. Teoksesta Seppänen, P., Kalalahti, M., Rinne, R., & Simola, H. (Toim.). (2015). *Lohkoutuva peruskoulu: Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka*. (s. 371–400). Suomen Kasvatustieteellinen Seura (FERA). Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.
- Silvennoinen, H., Rinne, R., Kosunen, S., Kalalahti, M., Seppänen, P. (2015). *Yhteiskuntaluokat ja kouluvalinta*. Teoksesta Seppänen, P., Kalalahti, M., Rinne, R., & Simola, H. (Toim.). (2015). *Lohkoutuva peruskoulu: Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka*. (s. 325–370). Suomen Kasvatustieteellinen Seura (FERA). Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.
- Silvennoinen, H., Varjo, J., & Kalalahti, M. (toim.) (2016). *Koulutuksen tasa-arvon muuttuvat merkitykset: Kasvatussosiologian vuosikirja 1*. Suomen kasvatustieteellinen

seura. Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/69817/978-952-5401-94-3_SKTS_jyx.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Simola, H., Seppänen, P., Kosunen, S., Vartiainen, H. (2015). Oppilasvalikoinnin paluu? Teoksesta Seppänen, P., Kalalahti, M., Rinne, R., & Simola, H. (Toim.). (2015). *Lohkoutuva peruskoulu: Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka*. (s. 325–370) Suomen Kasvatustieteellinen Seura (FERA). Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.

Stjernberg, M. (2015). Suomalaisten 1960- ja 1970-lukujen lähiöiden sosioekonominen kehitys ja alueellinen eriytyminen. *Yhteiskuntapolitiikka*, 80(6). (s. 541–561). https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129585/YP1506_Stjernberg.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Suominen, E. (2013). *Korkeakoulutus periytyy- mitä voidaan tehdä?* <https://tulevaisuudenyliopisto.fi/post/64670610356/korkeakoulutus-periytyy-mit%C3%A4-voidaan-tehd%C3%A4>

Tapiola, P. (2020). Tanska otti käyttöön pakkosiirrot lähiöissä, koska haluaa päästä eroon ”ghetoistaan”- ”En usko, että missään muussa Pohjoismaassa toimittaisiin näin”. *Yle.fi*. <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:FbRZq-UcQyAJ:https://yle.fi/uutiset/3-11508762+&cd=1&hl=fi&ct=clnk&gl=fi>

Tilastokeskus. (2020). *Peruskoulujen määrä jatkoj laskuaan, oppilaitokset aiempaa suurempia*. https://www.stat.fi/til/kjarj/2019/kjarj_2019_2020-02-12_tie_001_fi.html

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. (Uudistettu laitos). Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Tutkimuseettinen lautakunta. (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/HTK-ohje-2012>

Ukkola, A., & Väättäin, H. (toim.) (2021). *Tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja osallisuus koulutuksessa – katsaus kansallisiin arviointeihin*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. <https://karvi.fi/publication/tasa-arvo-yhdenvertaisuus-ja-osallisuus-koulutuksessa-katsaus-kansallisiin-arviointeihin/>

- Vaattovaara, M., & Bernelius, V. (2010). Alueellinen eriytyminen Helsingin metropolialueella. Teoksessa Rimpelä, M., Bernelius, V. (toim). *Peruskoulujen oppimistulokset ja oppilaiden hyvinvointi eriytyvällä Helsingin seudulla*. Geotieteiden ja Maantieteen laitoksen julkaisuja B1. (s. 13–18) Yliopistopaino. Helsinki. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/17076/MetrOP-raportti_1_verkkoversio.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- van Kempen, R., Murie, A., Knorr-Siedow, T., & Tosics, I. (2006). *Regenerating Large Housing Estates in Europe: A Guide to Better Practice*. https://www.researchgate.net/publication/46690542_Regenerating_Large_Housing_Estates_in_Europe_A_Guide_to_Better_Practice
- Varjo, J. (2011). Koulupiirien valtiollinen regulaatio/deregulaatio koulutuksen ohjausmekanismina. *Kasvatus ja aika* 5(1). (s. 79–113). <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/68365/29447>
- Varjo, J., Kalalahti, M., Seppänen, P. (2015). Kaupunkien eriytyneet institutionaaliset kouluvalintatilat. Teoksesta Seppänen, P., Kalalahti, M., Rinne, R., & Simola, H. (Toim.). (2015). *Lohkoutuva peruskoulu: Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka*. (s. 59–86). Suomen Kasvatustieteellinen Seura (FERA). Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.
- Vettenranta, J. (2015). Koulutuksellinen tasa-arvo Suomessa. Teoksesta Välijärvi, J., Kupari, P., Ahonen, A. K., Arffman, I., Harju-Luukkainen, H., Leino, K., Niemivirta, M., Nissinen, K., Salmela-Aro, K., Tarnanen, M., Tuominen-Soini, H., Vettenranta, J., & Vuorinen, R. (2015). *Millaisilla eväillä uuteen nousuun? PISA 2012- tutkimustuloksia*. (s. 72–93). Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75126/okm6.pdf>
- Vettenranta, J., Hiltunen, J., Nissinen, K., Puhakka, E., & Rautopuro, J. (2016a). *Lapsuudesta eväät oppimiseen: neljännen luokan oppilaiden matematiikan ja luonnontieteiden osaaminen: kansainvälinen TIMSS-tutkimus Suomessa*. Koulutuksen tutkimuslaitos. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/52110/KTL-D117.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Vettenranta, J., Puhakka, E., Rautopuro, J., Vainikainen, M.-P., Välijärvi, J., Ahonen, A., Hautamäki, J., Hiltunen, J., Leino, K., Lähteinen, S., Nissinen, K., & Nissinen, V.

- (2016b). *PISA 2015 ensituloksia. Huipulla pudotuksesta huolimatta*. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://researchportal.tuni.fi/en/publications/pisa-2015-ensituloksia-huipulla-pudotuksesta-huolimatta>
- Vilkama, K. (2011). *Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat?: Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla*. [Väitöskirja, Helsingin yliopisto] Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/28183/yhteinen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Vilkama, K. (Toim.). (2014). *Erilaistuva pääkaupunkiseutu: Sosioekonomiset erot alueittain 2002–2012*. Helsingin kaupungin tietokeskus. Edita Print Oy, Helsinki. https://www.hel.fi/hel2/helsinginseutu/liitteet/PKS_erilaistuva_seutu_tie.pdf
- Vilkama, K., Hirvonen, J. (2018). *Helsingin alueellinen eriytyminen: kaksi lähestymistapaa segregaatian seurantaan*. Kvartti: kaupunkitiedon verkkolehti. (1). <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/helsingin-alueellinen-eriytyminen-kaksi-lahestymistapaa-segregaatian-seurantaan>
- Vilkama, K., & Vaattovaara, M. (2015). Keskiluokka kuin kotonaan? *Yhteiskuntapolitiikka* 80(3). (s. 207–220). <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126265/vilkama.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Vilkama, K., Vaattovaara, M., & Dhalmann, H. (2013b). Miksi maahanmuuttajakeskittymistä muutetaan pois? *Yhteiskuntapolitiikka* 78(5). (s. 485–497). <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110570/vilkama.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Väljærvi, J., Kupari, P., Ahonen, A. K., Arffman, I., Harju-Luukkainen, H., Leino, K., Niemi-virta, M., Nissinen, K., Salmela-Aro, K., Tarnanen, M., Tuominen-Soini, H., Vetenranta, J., & Vuorinen, R. (2015). *Millaisilla eväillä uuteen nousuun? PISA 2012- tutkimustuloksia*. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79052/okm41.pdf>
- Väljærvi, J., Linnankylä, P., Kupari, P., Reinikainen, P., & Arffman, I. (Toim.). (2002). *The Finnish success in Pisa - and some reasons behind it: Pisa 2000*. Inst. for Educational Research, Jyväskylän yliopisto. Kirjapaino Oma oy. Jyväskylä.

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/50467/951-39-1377-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>